

Vlaanderen
is erfgoed

Onderzoeksrapport

De bescherming van archeologisch erfgoed

Evaluatie van de beschermingsbesluiten

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

COLOFON

TITEL

De bescherming van archeologisch erfgoed

Evaluatie van de beschermingsbesluiten

REEKS

Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed nr. 109

AUTEURS

Katrien Cousserier en Raf Ribbens

JAAR VAN UITGAVE

2019

Een uitgave van agentschap Onroerend Erfgoed Wetenschappelijke
instelling van de Vlaamse Overheid, Beleidsdomein Omgeving
Published by the Flanders Heritage Agency Scientific Institution of the
Flemish Government, policy area Environment

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Sonja Vanblaere

OMSLAGILLUSTRATIE

Tumuli van Grimde (Tienen),
Copyright Onroerend Erfgoed, foto: Kris Vandevorst

agentschap Onroerend Erfgoed
Havenlaan 88 bus 5
1000 Brussel
T +32 2 553 16 50
info@onroerenderfgoed.be
www.onroerenderfgoed.be

Dit werk is beschikbaar onder de Modellicentie Gratis Hergebruik v1.0.
This work is licensed under the Free Open Data Licence v1.0.

Dit werk is beschikbaar onder een Creative Commons Naamsvermelding 4.0 Internationaal-licentie. Bezoek <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> om een kopie te zien van de licentie.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

ISSN 1371-4678
D/2019/3241/003

////////////////////////////////////

DE BESCHERMING VAN ARCHEOLOGISCH ERFGOED

Evaluatie van de beschermingsbesluiten

////////////////////////////////////

KATRIEN COUSSERIER EN RAF RIBBENS

INHOUD

1	ALGEMEEN OVERZICHT: METHODOLOGIE EN RESULTATEN	5
1.1	INLEIDING	5
1.2	WERKWIJZE	5
1.3	WETTELIJK KADER	6
1.4	BESCHERMINGSSTATUTEN.....	8
1.4.1	EEN JURIDISCH CORRECT BESCHERMINGSSTATUUT?	8
1.4.2	EEN GESCHIKT BESCHERMINGSSTATUUT?	9
1.4.3	DE GEGEVENS UIT DE SCREENING VAN DE BESCHERMINGSBESLUITEN	11
1.5	RELEVANTE GENERIEKE ERFDIENSTBAARHEDEN EN DE RECHTSGEVOLGEN VAN DE BESCHERMING	15
1.6	INTENTIE VAN DE BESCHERMING	16
1.6.1	INTENTIE VAN DE WETGEVENDE INSTRUMENTEN.....	16
1.6.2	INTERPRETATIE VAN DE INTENTIE IN DE BESLUITEN	17
1.6.3	INTENTIE BEREIKT?	21
1.7	TYPOLOGIE VAN DE BESCHERMDE GOEDEREN	26
1.8	CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	29
1.8.1	CONCLUSIES OVER HET GEVOERDE BELEID	29
1.8.2	CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN OVER DE BESCHERMINGSBESLUITEN	30
1.8.3	ALGEMENE BEDENKINGEN EN AANBEVELINGEN	33
2	AARDEN MONUMENTEN EN MONUMENTEN ZONDER BOVENGRONDS BOUWKUNDIG RELICT.....	35
2.1	AARDEN MONUMENTEN	35
2.1.1	ALGEMEEN	35
2.1.2	HET WETTELIJK KADER.....	35
2.1.3	HET GEBRUIKTE BESCHERMINGSSTATUUT	36
2.1.4	ERFDIENSTBAARHEDEN EN RECHTSGEVOLGEN VAN DE BESCHERMINGEN	36
2.1.5	INTENTIE	38
2.1.6	CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	42
2.1.7	AANBEVELINGEN.....	45
2.2	BESCHERMDE MONUMENTEN ZONDER BOVENGRONDS BOUWKUNDIG RELICT.....	45
2.2.1	ALGEMEEN	45
2.2.2	BESCHERMINGSSTATUUT	45
2.2.3	ERFDIENSTBAARHEDEN	45
2.2.4	INTENTIE VAN DE BESCHERMING	46
2.2.5	CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN	48
2.3	GERAADPLEEGDE BRONNEN.....	48
3	BIJLAGE 1.....	49
4	BIJLAGE 2.....	51

1.1 INLEIDING

Dit document bevat twee delen. Het eerste deel beschrijft de gehanteerde methodologie, de opbouw van de inventaris, algemene conclusies en een aantal markante bevindingen met betrekking tot deze dataset (zie 1.2 Werkwijze). In het tweede deel wordt dieper ingegaan op enkele 'subsets', met name enerzijds het bovengronds erfgoed, de aarden monumenten, en anderzijds de beschermde monumenten met enkel ondergrondse structuren.

1.2 WERKWIJZE

De bevraging van de inventaris gebeurde op basis van verschillende criteria:

⁴ Aanduidingsobjecten vormen de juridische ‘silo’ van de inventaris onroerend erfgoed. Erfgoedobjecten vormen de inhoudelijke ‘silo’.

- **Statuut** = beschermde archeologische site;
- **Waarde** = archeologische waarde. Ook voordat deze waarde opgenomen werd als decretale waarde in het onroerenderfgoeddecreet om erfgoed te beschermen, kwam ze al voor in beschermingsbesluiten (als *in casu*-waarde in de databank opgenomen);
- **Typologie**⁵ = archeologische depots, archeologische indicaties, archeologische objecten, archeologische sporen en uitgravingen, tumuli, mottekastelen, motteheuvels, cultusplaatsen.
- **Trefwoord**⁶ = archeologie, archeologisch, ondergrond(s).⁷

Dit leidde tot een lijst van 188 aanduidingsobjecten die werden gescreend. Hiervoor werd een Acces-databank opgebouwd die toeliet om de resultaten op te lijsten en te vergelijken. Bijlage 1 geeft een overzicht van alle velden in deze databank. Voor gedetailleerde informatie m.b.t. individuele beschermingen wordt verwezen naar de gegevens in deze databank.

De screening had als voornaamste doel de vergelijking mogelijk te maken tussen de doelstellingen van de toenmalige beschermingsbesluiten en de huidige toestand van de onroerende goederen. Zo kan nagegaan worden of deze beschermingsstatuten, in al hun diversiteit, effectief zijn en efficiënt worden toegepast. Uit deze vergelijking worden aanbevelingen geconcludeerd, enerzijds met betrekking tot eventuele aanpassingen van individuele besluiten, anderzijds in de optiek van de realisatie van een efficiënter beschermingsbeleid voor archeologische sites.

Hierbij werden het beschermingsstatuut en de finaliteit van de individuele beschermingen onderzocht, met de volgende vraagstellingen: Onder welk statuut werd archeologisch erfgoed beschermd? Wat zijn de gevolgen van dat statuut? Streefde men met de bescherming een *in situ*, *ex situ* of gecombineerd behoud na? Wordt deze finaliteit bereikt?

De oorzaken van het al dan niet bereiken van de finaliteit of intentie van de bescherming, zijn in kaart gebracht door na te gaan hoeveel menselijke ingrepen/aantastingen het onroerend goed sinds de bescherming ondergingen, en of deze ingrepen archeologisch geremedieerd werden. Zo ontstond een algemeen beeld van de huidige bewaringstoestand van de beschermde archeologische sites. Met meer 'sluimerende' destructieve processen zoals erosie werd geen rekening gehouden. Ten dele kan een dergelijke potentiële impact wel afgeleid worden uit de databank. Zo zijn het huidige landgebruik en de vegetatie op de sites, voor zover mogelijk wel opgenomen.

1.3 WETTELIJK KADER

Tot het Archeologiedecreet van 1993 konden archeologische sites niet als archeologische zones, archeologische monumenten of archeologische sites beschermd worden. Men zette andere wetgeving in om het behoud van sites te garanderen. Verschillende archeologische sites werden bovendien beschermd via meerdere statuten uit verschillende wettelijke kaders. Zo zijn de tumuli van Tienen beschermd als monument volgens de Monumentenwet (1978), als cultuurhistorisch landschap (1978) volgens de Wet van 1931 en in 2012 als archeologische site volgens het Archeologiedecreet. Voor een uitgebreid overzicht en historiek van het wettelijk kader, zie het onderzoeksrapport De Clercq *et al.* 2017.

⁵ Aan beschermingen toegekende thesaurustermen uit de inventaris onroerend erfgoed.

⁶ Aan beschermingen toegekende trefwoorden uit de inventaris onroerend erfgoed.

⁷ Kerken werden omwille van hun specifieke problematiek buiten beschouwing gelaten.

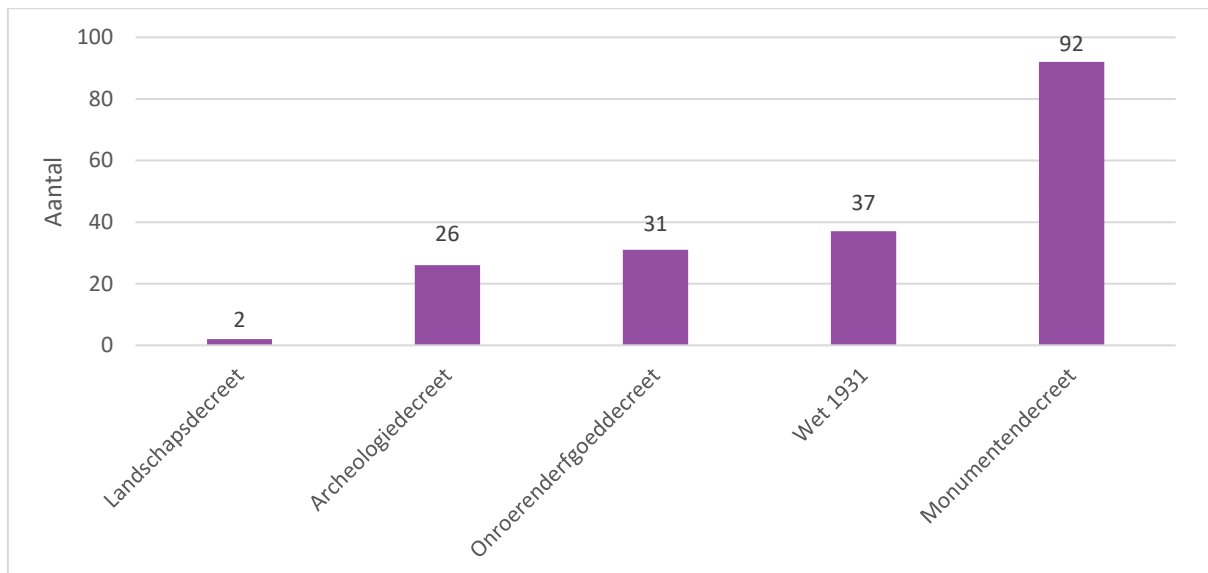

Fig. 1: aantal beschermingen per wettelijk kader.

Figuur 1 geeft weer hoe vaak gebruik werd gemaakt van de verschillende wettelijke kaders om archeologische sites te beschermen. Het Monumentendecreet werd het vaakst ingezet om archeologisch erfgoed te beschermen, nl. 92 keer (49% van de dataset). De Wet van 1931⁸ werd 37 keer ingezet, het Onroerenderfgoeddecreet 31 keer, het Archeologiedecreet 26 keer, het Landschapsdecreet slechts twee keer.

Na 1993, toen het Archeologiedecreet in voege was en er dus een specifiek instrument voor de bescherming van archeologische sites bestond, gebruikte men het Monumentendecreet toch nog 37 keer om archeologisch erfgoed te beschermen (zie fig. 2). De Wet van 1931 (één keer) en het Landschapsdecreet (twee keer) werden samen drie keer gebruikt om archeologisch erfgoed als landschap te beschermen. Bij deze laatste drie beschermingen hoort wel de kanttekening dat archeologie slechts in tweede orde werd meegenomen in de bescherming maar niet aan de basis ligt van de bescherming (voor meer info, zie 1.4.3).

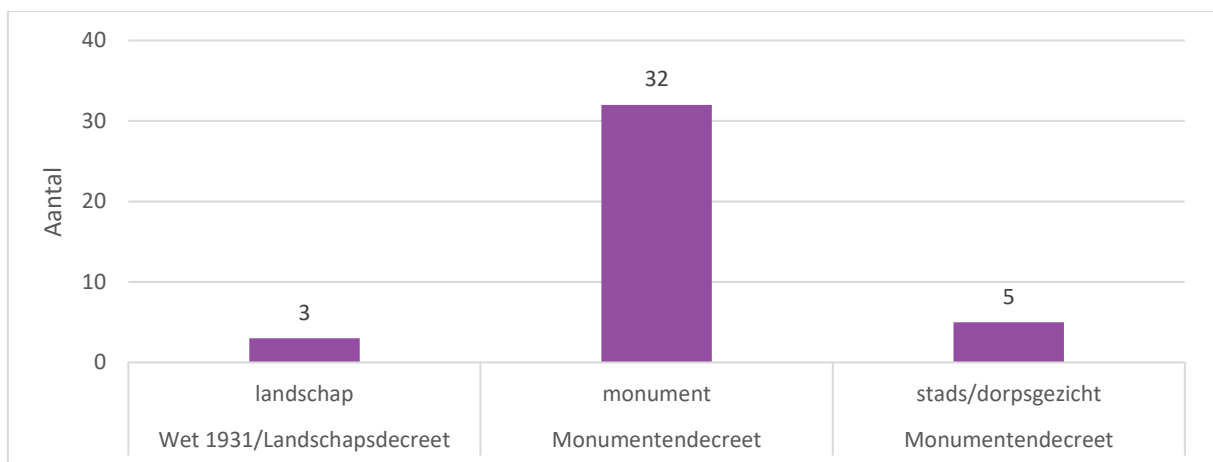

Fig. 2: aantal beschermingen per wettelijk kader, opgedeeld per beschermingsstatuut, na de invoering van het Archeologiedecreet (beschermingen als archeologische zone of site volgens het Archeologiedecreet en Onroerenderfgoeddecreet uitgezonderd).

⁸ 'Wet van 7 augustus 1931 op het behoud van monumenten en landschappen', *Belgisch Staatsblad*, 5 september 1931, 5068-5072

1.4.1 Een juridisch correct beschermingsstatuut?

Een, in juridische zin, correct gebruikt beschermingsstatuut, betekent dat het beschermde onroerend goed voldoet aan de gehanteerde definities van de toegepaste wetgeving.

Monument

Stads- of dorpsgezicht

Landschap

Archeologische zone en monument

Bovenstaande definities zorgen t.a.v. van archeologisch erfgoed op het eerste zicht voor weinig problemen, met uitzondering van de definitie van stads- en dorpsgezichten. Dit decreet van 1976 beoogde het beschermen van waardevolle ruimere gehelen, waarbij het belang van het ensemble en niet het individuele monument primeerde. In 1995 werd een tweede luik aan de definitie van stads- of dorpsgezicht toegevoegd zodat ook ondersteunende stads-of dorpsgezichten konden worden beschermd. Het stads- of dorpsgezicht ontleende in dat geval zijn waarde aan het monument waar het rond lag, als een soort buffer (De Clercq *et al.* 2017, 60).

Ook het Onroerenderfgoeddecreet ten slotte definieert monumenten, stads- en dorpsgezichten, cultuurhistorische landschappen en archeologische sites.

“een onroerend goed, werk van de mens of van de natuur of van beide samen, met inbegrip van de cultuurobjecten die er integraal deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en de decoratieve elementen van algemeen belang wegens de erfgoedwaarde(n)”.

“een geheel van een of meer monumenten of onroerende goederen met omgevende bestanddelen zoals beplantingen, omheiningen, waterlopen, bruggen, wegen, straten en pleinen, van algemeen belang wegens de erfgoedwaarde”.

“een deel van het grondgebied, zoals dat door de menselijke bevolking wordt waargenomen en waarvan het karakter bepaald wordt door natuurlijke of menselijke factoren en de wisselwerking daartussen”.

“een onroerend goed dat ondergronds, aan de oppervlakte of onder water aanwezig is, met inbegrip van de archeologische artefacten die er integrerend deel van uitmaken, van algemeen belang wegens de archeologische erfgoedwaarde”.

1.4.2 Een geschikt beschermingsstatuut?

Een juridisch correct beschermingsstatuut betekent niet onmiddellijk ook het meest geschikte beschermingsstatuut. Het ‘meest geschikte beschermingsstatuut’ kan op verschillende manieren

¹⁰ ID-nummers zijn de unieke nummers die de aanduidingsobjecten hebben in de inventaris onroerend erfgoed.

geïnterpreteerd worden. Het uitgangspunt is “de beste manier om het erfgoed te bewaren”. Wat niet in rekening werd gebracht is bijvoorbeeld onder welk beschermingsstatuut de eigenaar van een beschermd goed de hoogste premie krijgt.

Het geschikte beschermingsstatuut voor archeologisch erfgoed hangt nauw samen met de aard van de site, met de rechtsgevolgen per statuut (cf. infra) en de doelstelling van de bescherming. Verschillende types van erfgoed of sites kunnen baat hebben bij een verschillend beheer, een andere aanpak of andere rechtsgevolgen. Bouwkundige monumenten met een oudere voorganger (bijvoorbeeld Domein Egmontkasteel te Zottegem (ID 9406), waar zowel het bovengrondse als de ondergrondse overblijfselen beschermd zijn) vragen andere beheersmaatregelen dan erfgoed waar geen bovengrondse (zichtbare) component aanwezig is (bijvoorbeeld de Meirberg te Hoogstraten (ID 4573), een prehistorische site). Aarden monumenten met zowel een zichtbare, bovengrondse als een (onzichtbare) ondergrondse component kunnen dan weer baat hebben bij een ander beheer dan bijvoorbeeld opgegraven sites (bv. de Romeinse tempel in Tongeren, ID 2385) waar de structuren blootgelegd zijn d.m.v. opgravingen en die aan de oppervlakte zijn blijven liggen na de opgraving.

Het gebruik van verschillende beschermingsstatuten licht een eerste tip van de sluier op van wat men doorheen de tijd een geschikte wijze vond om het erfgoed te behouden. De finaliteit van de verschillende statuten is namelijk niet dezelfde. Zowel monument, landschap als stads- of dorpsgezicht hebben de bedoeling om het erfgoed fysiek en ter plaatse te behouden. Een bescherming als archeologische zone volgens het Archeologiedecreet was echter enkel bedoeld als een tijdelijke bewaring die er vooral op gericht was om - bij bedreiging - onderzoek te garanderen. De finaliteit van deze laatste beschermingen was bijgevolg een ex situ behoud van de erfgoedwaarden, hoewel de beschermingsprocedure die ingeschreven is in deze wetgeving sterk gelijklopend is met de procedure voor een bescherming als monument, en eerder geschikt is voor een definitieve in situ bescherming. In het geval van een bescherming als archeologische site moet een bekrachtigde archeologienota toegevoegd worden bij de aanvraag van een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen met ingreep in de bodem of voor het verkavelen van gronden. Deze maatregel voor ex situ behoud is in het Onroerenderfgoeddecreet ingeschreven.

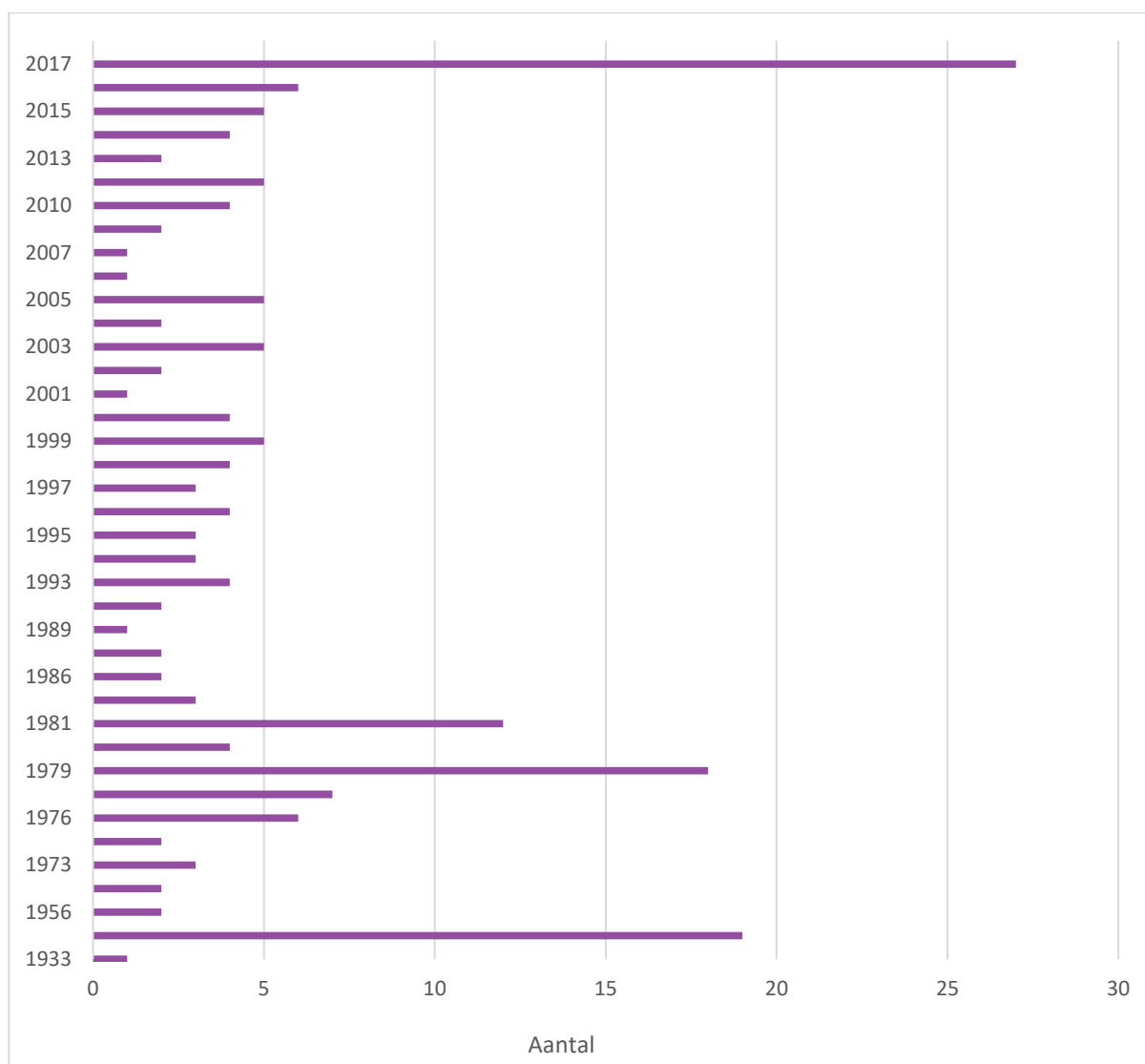
Afhankelijk van wat men wou bereiken met een bescherming koos men dus voor een beschermingsstatuut dat het dichtst aansloot bij de doelstelling. Wou men, vóór de inwerkingtreding van het Onroerenderfgoeddecreet, een tumulus in situ bewaren (fysiek, ter plaatse), dan koos men logischerwijs voor een bescherming als monument of als landschap. De vroegste landschapszorg focuste immers vooral op de bescherming van een object in het landschap, in het bijzonder archeologische elementen. Eén van de oudste beschermde landschappen (1933) is niet toevallig de Tumulus van Middelwinden in Landen (ID 570).¹¹

Een in situ behoud als doelstelling bij de bescherming van archeologische sites is slechts een optie sinds het Onroerenderfgoeddecreet. De beschermingen volgens het Onroerenderfgoeddecreet geven dan ook aan welke maatregelen dienen genomen te worden voor in- of ex situ behoud. De omzetting van archeologische zones via het Archeologiedecreet naar deze via het Onroerenderfgoeddecreet leidt zo mogelijk tot situaties waarin onduidelijkheid en verwarring ontstaan over wat nu net het doel van de bescherming was.

Elk beschermingsstatuut bevat een aantal specifieke rechtsgevolgen. Een aantal andere rechtsgevolgen worden gebruikt bij alle verschillende statuten. De archeologisch relevante rechtsgevolgen per statuut zijn opgenomen in de tabel in bijlage 2. Deze bepalen welke impact het statuut van de bescherming heeft op een beschermd goed.

Vanaf het Monumentendecreet omvat de bescherming van een onroerend goed het hele kadastrale perceel waarop het beschermde goed zich bevindt, inclusief de historische fundamenten, tenzij het beschermingsbesluit er expliciet van afwijkt. De opdeling tussen gebouw of monument en de

¹¹ Bovendien was de bevoegde administratie lange tijd beter bekend met deze procedures en kon men premies bekomen.

Figuur 4 geeft het aantal beschermingen van archeologisch waardevolle terreinen weer per wettelijk kader en beschermingsstatuut. Het valt op dat men het Archeologiedecreet enkel heeft gebruikt om archeologische zones te beschermen, hoewel ook de mogelijkheid bestond tot het beschermen van archeologische monumenten (zie 1.4.1, definities). Dit was een bewuste keuze: voor de bescherming als archeologisch monument moest het absoluut zeker zijn dat er archeologisch erfgoed aanwezig was in de hele perimeter van de bescherming, terwijl voor een archeologische zone de waarschijnlijkheid daarvan volstond. Omdat absolute zekerheid in een archeologische context vaak niet mogelijk is, koos men voor het soepelere concept van de archeologische zone.

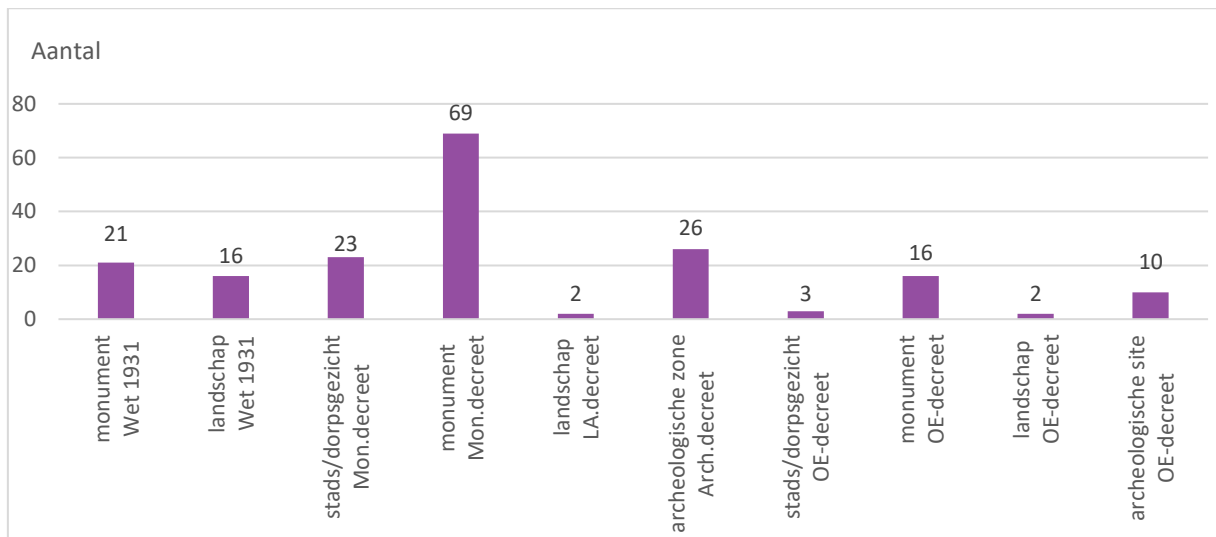

Fig. 4: aantal keer dat een beschermingsstatuut werd gebruikt per wettelijk kader.

1.4.3.2 Vóór de inwerkingtreding van het Archeologiedecreet

Figuur 5 geeft weer hoe vaak een statuut werd gebruikt om terreinen met archeologische waarde te beschermen vóór de inwerkingtreding van het Archeologiedecreet.

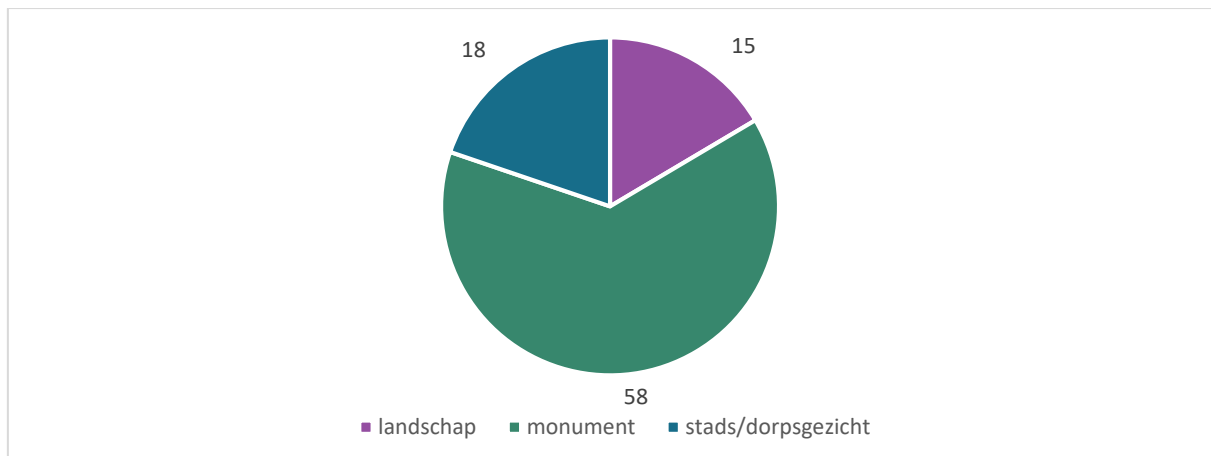

Fig. 5: aantal keer dat een beschermingsstatuut werd gebruikt vóór de inwerkingtreding van het Archeologiedecreet.

De meerderheid (bijna 64%) van de terreinen met archeologische waarde werd beschermd als monument. Dit is te relateren aan de aard van de beschermde terreinen, namelijk in hoofdzaak tumuli, castrale mottes en stadswoningen; types erfgoed die nauw aansluiten bij het bouwkundig erfgoed. Bovendien is dit statuut tot op vandaag het meest gebruikt om onroerend erfgoed te beschermen. De inventaris onroerend erfgoed bevatte op 14 maart 2018 11.325 beschermingen als monument, en slechts 40 beschermingen als archeologische sites.

1.4.3.3 Na de inwerkingtreding van het Archeologiedecreet en vóór het Onroerenderfgoeddecreet

Figuur 6 geeft weer hoe vaak een statuut werd gebruikt ná de inwerkingtreding van het Archeologiedecreet en vóór het Onroerenderfgoeddecreet om archeologisch waardevolle terreinen te beschermen (beschermingen volgens het Onroerenderfgoeddecreet zijn niet meegeteld).

////////////////////////////////////

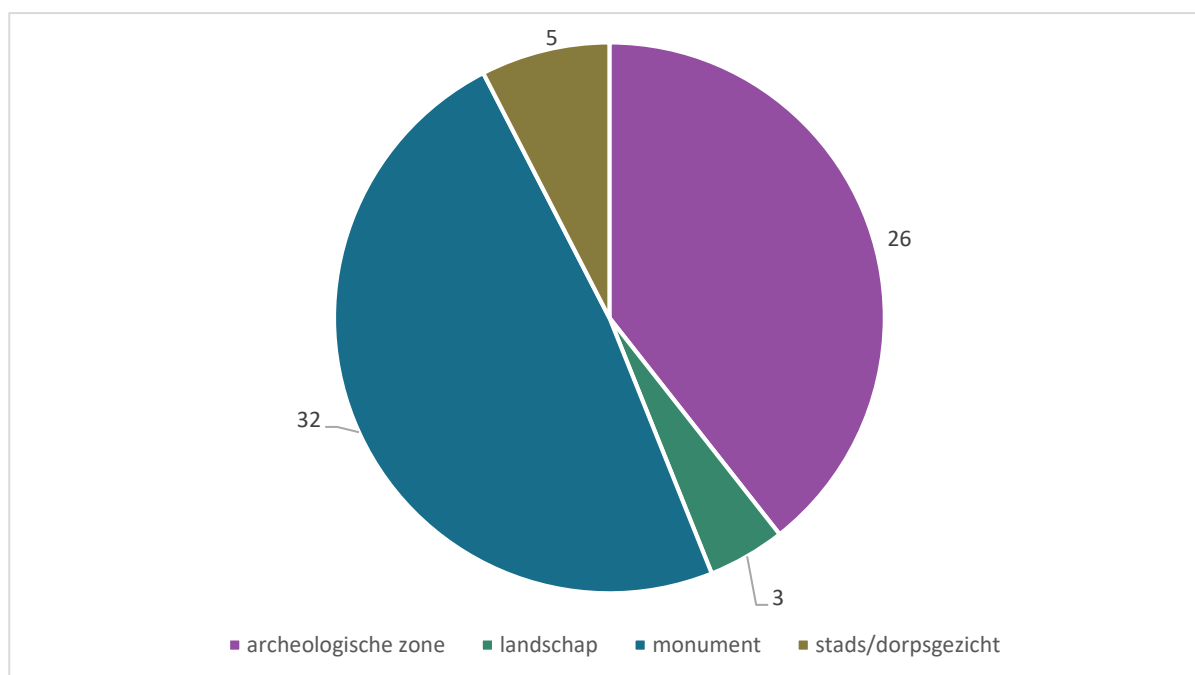

Fig. 6: aantal keer dat een beschermingsstatuut werd gebruikt na de invoering van het Archeologiedecreet, en tot aan de invoering van het Onroerenderfgoeddecreet.

Hierbij valt op dat men in deze periode vooral nog het Monumentendecreet (uit 1976) heeft gebruikt om archeologisch erfgoed als monument (en in mindere mate als stads- of dorpsgezicht) te beschermen. Het gaat meestal om erfgoed dat zich op het raakvlak tussen bouwkundig en archeologisch erfgoed bevindt (bv. een motte te Tongeren, ID 2057), erfgoed waar een bouwkundig relict samengaat met archeologische overblijfselen (bv. kerkhof met ondergrondse funderingen van de Sint-Pieterskerk in Maasmechelen, ID 3378), of waar enkel restanten van een vroeger bouwwerk bewaard zijn (bv. Norbertinessenklooster te Lanaken: archeologische overblijfselen, ID 3225).

Deze vaststelling wordt bevestigd door de datum van de eerste bescherming als archeologische zone conform het Archeologiedecreet. Die kwam er pas in 2005 met de bescherming van de archeologische site 'Chartreuse' in Brugge (ID 10448). Het in dienst nemen van een aantal archeologen bij de bevoegde administratie in 2004 zorgde mee voor deze doorbraak. Na 2004 (en tot aan de invoering van het Onroerenderfgoeddecreet) is dan ook slechts twee keer archeologisch erfgoed als monument, twee keer als stads- of dorpsgezicht en één keer als landschap meer beschermd.

Er werd in dit onderzoek ook nagegaan of de archeologische erfgoedwaarden van de beschermde goederen visueel waarneembaar zijn (fig. 7), of geheel verborgen in de bodem zijn. In ruim 64% van de gevallen blijken de archeologische erfgoedwaarden visueel beleefbaar, vooral bij beschermingen als monument (76%) en stads- of dorpsgezicht (69%). Erfgoedobjecten beschermd als archeologische site daarentegen zijn meestal niet visueel waarneembaar (70%). Daaruit kan voorzichtig worden afgeleid dat de visuele waarneembaarheid meespeelde in de keuze van het beschermingsstatuut. Bij een vergelijking tussen de visuele aanwezigheid en de intentie van de bescherming, blijkt dat vooral beschermingen met als finaliteit een in situ bewaring bovengronds zichtbaar zijn (70% beleefbaar), en dat beschermingen met gecombineerde finaliteit (in en ex situ) vaker niet visueel beleefbaar zijn (66% niet beleefbaar). Hieruit blijkt dat beleefbaarheid en intentie van de bescherming, logischerwijs, een sterk verband kennen. Beschermingen waarvan de intentie onduidelijk is, zijn meestal (66%) visueel aanwezig.

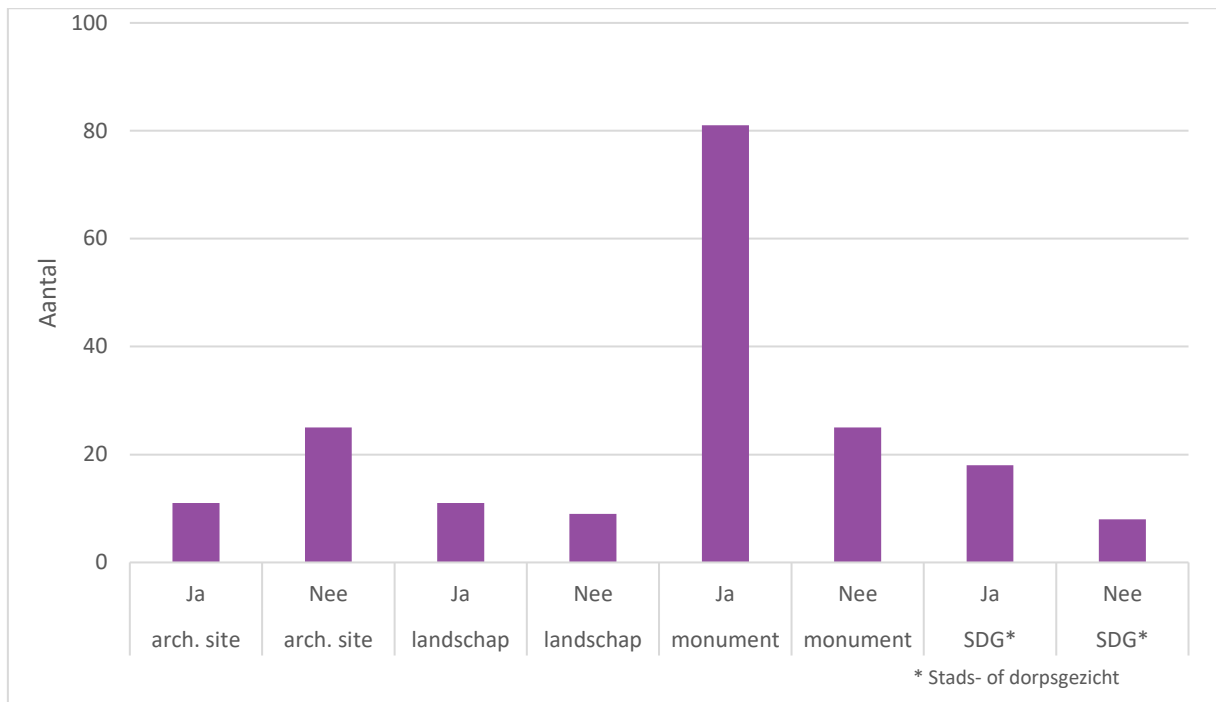

Fig. 7: Aantal keer dat een onroerend goed wel of niet visueel beleefbaar is, per statuut.

1.5 RELEVANTE GENERIEKE ERFDIENSTBAARHEDEN EN DE RECHTSGEVOLGEN VAN DE BESCHERMING

De tabel in bijlage 2 geeft voor elk beschermingsstatuut de generieke rechtsgevolgen weer die van belang kunnen zijn voor archeologische sites¹². Deze rechtsgevolgen of erfdienstbaarheden beperken het vrije gebruik van het onroerend goed door de eigenaar of beheerder en beogen het behoud van de erfgoedwaarden. Daarmee bepalen ze in sterke mate hoe de beheerder dient om te gaan met het beschermde goed, en welke handelingen er al dan niet kunnen, of konden, plaatsvinden doorheen de tijd. Ze bepalen met andere woorden in sterke mate de wijze waarop beschermd archeologisch erfgoed behouden blijft. Deze generieke rechtsgevolgen verschillen per beschermingsstatuut en evolueren bovendien doorheen de tijd. De meest markante veranderingen doen zich voor wanneer volledig nieuwe wetgeving in voege treedt. Bestaande beschermingen krijgen dan plots nieuwe gevolgen, en daarmee andere beperkingen op het gebruik van het goed dan voorheen het geval was. Dat kan gevolgen hebben voor de manier waarop beschermd archeologisch erfgoed beheerd wordt en behouden blijft. Deze kantelpunten waren er voornamelijk bij de overgang van de Wet van 1931 naar het Monumenten- en het Landschapsdecreet (1976, resp. 1996), en bij de overgang van de verschillende deelwetgevingen naar het Onroerenderfgoeddecreet (2015). Naast deze generieke rechtsgevolgen kunnen individuele beschermingsbesluiten bijkomende of vervangende beperkingen bevatten die enkel van toepassing zijn op het beschermde goed in kwestie.

Op basis van deze rechtsgevolgen is een aantal tendensen waar te nemen. De Wet van 1931 voorzag niet in generieke rechtsgevolgen. De rechtsgevolgen zijn enkel bepaald in het individuele beschermingsbesluit en dus per definitie enkel van toepassing op het beschermde goed in kwestie. Met de invoering van het Monumenten-, Landschaps-, en Archeologiedecreet werden generieke rechtsgevolgen bepaald, aangevuld met specifieke bepalingen in de individuele

¹² Rechtsgevolgen die niet van toepassing zijn op archeologisch erfgoed blijven achterwege in het overzicht. Het betreft bv. bepalingen over vervangen van daken, schrijnwerk, beglazing, vangen van dieren, enz.

Bij uitbreiding geldt dit ook voor de beschermde archeologische sites zelf. Door de opname van beheersdoelstellingen is duidelijk of een bescherming als archeologische site tot doel heeft om de site te bewaren in situ, ex situ, of een combinatie van beide (zie 1.6). Het statuut van de vroegere beschermde archeologische zones (Archeologiedecreet) hield in eerste instantie een garantie op onderzoek in, en daarnaast – hoogstens – een (tijdelijke) stimulans voor fysiek behoud. De beschermde archeologische sites kunnen naast een onderzoeksfinaliteit echter ook een fysiek behoud tot doel hebben. In de nieuw beschermde sites (Onroerenderfgoeddecreet) blijkt uit de doelstellingen duidelijk wat de bescherming beoogt. De automatische omzetting van zones naar sites die het Onroerenderfgoeddecreet doorvoerde, creëert hier echter een probleem: de oudere beschermingen bevatten zelden expliciete doelstellingen, waardoor verwarring ontstaat over de doelstellingen van het beheer.

In het wetgevend instrumentarium (1931 – 2015) is een verschuiving van ‘behoud van het uitzicht’ naar ‘behoud van erfgoedwaarden’ te zien, waarbij in het laatste geval behoud van materie en uitzicht nog een grote rol spelen (De Clercq *et al.* 2017, 99). Voor meer details wordt verwezen naar het onderzoeksrapport ‘Doelmatigheidsanalyse van het beschermingsinstrumentarium. Fase 1: de geschiedenis van het beschermen 1931-2016’.

Wanneer er geen erfdienstbaarheden opgesomd worden in een besluit (dat is vooral het geval bij besluiten volgens het Monumentendecreet), is het aannemelijk dat de intentie van de beschermingen volgens het Monumentendecreet of de Wet van 1931 sowieso in situ is, gelet op de finaliteit van beschermingen in de desbetreffende wetgeving. We registreerden deze gevallen echter als 'onduidelijk'.

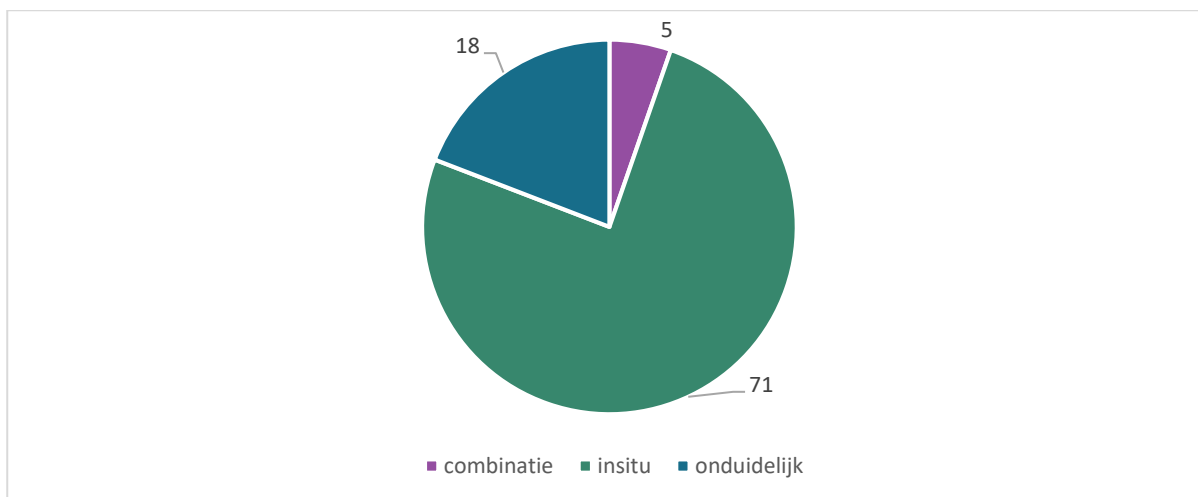

Fig. 9: aantal beschermingen per intentie in de beschermingsbesluiten (Monumentendecreet).

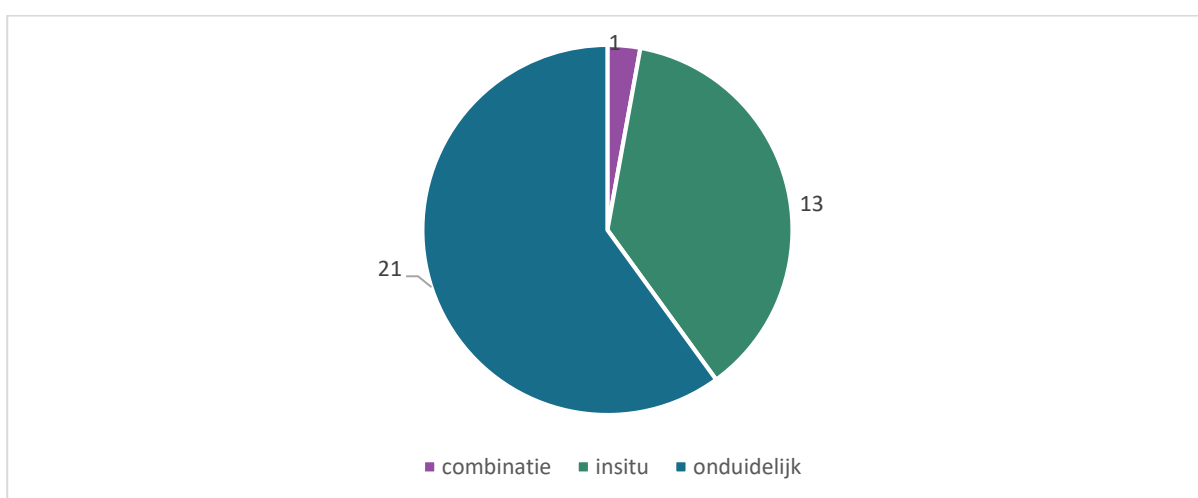

Fig. 10: aantal beschermingen per intentie in de beschermingsbesluiten (Wet van 1931).

De besluiten opgemaakt op basis van het Archeologiedecreet (fig. 11) wijken qua intentie meestal af van de algemene doelstelling van het decreet. Standaard vinden we in de besluiten de formulering *“dient behouden te worden als een getuige enerzijds en met het oog op toekomstig onderzoek anderzijds”* terug. De combinatie in situ – ex situ wordt op die manier nagestreefd. Dit volgt onder andere uit de situatie dat een archeologische bescherming een bestemming niet onmogelijk kan/mag maken waardoor voor een pragmatische aanpak werd gekozen: in situ zolang het kan, en indien in situ niet meer mogelijk is, moet de site opgegraven worden.

////////////////////////////////////

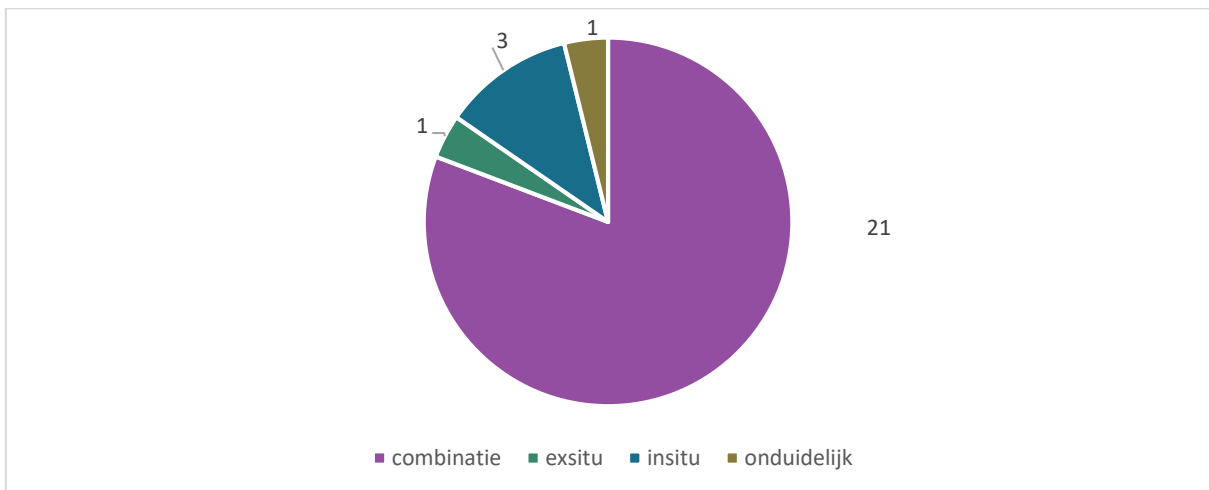

Fig. 11: aantal beschermingen per intentie in de beschermingsbesluiten (Archeologiedecreet).

Dezelfde dualiteit komt terug in de bescherming als archeologische site volgens het Onroerenderfgoeddecreet (fig. 12). We streven naar in situ behoud zolang het kan. Het in situ behoud is een bewarende maatregel waardoor het kennispotentieel gevrijwaard blijft totdat het met zo weinig mogelijk kennisverlies kan opgegraven worden. In situ behoud is dan een voorlopige fase die leidt tot opgraving. Ex situ wordt als een valabel alternatief voor in situ gezien, zij het dat in situ de voorkeur wegdraagt zo lang dit kan.¹³ Omdat in situ echter duidelijk de voorkeur krijgt, werd dit ook zo in de databank opgenomen en komt de dualiteit niet naar voor in het diagram.

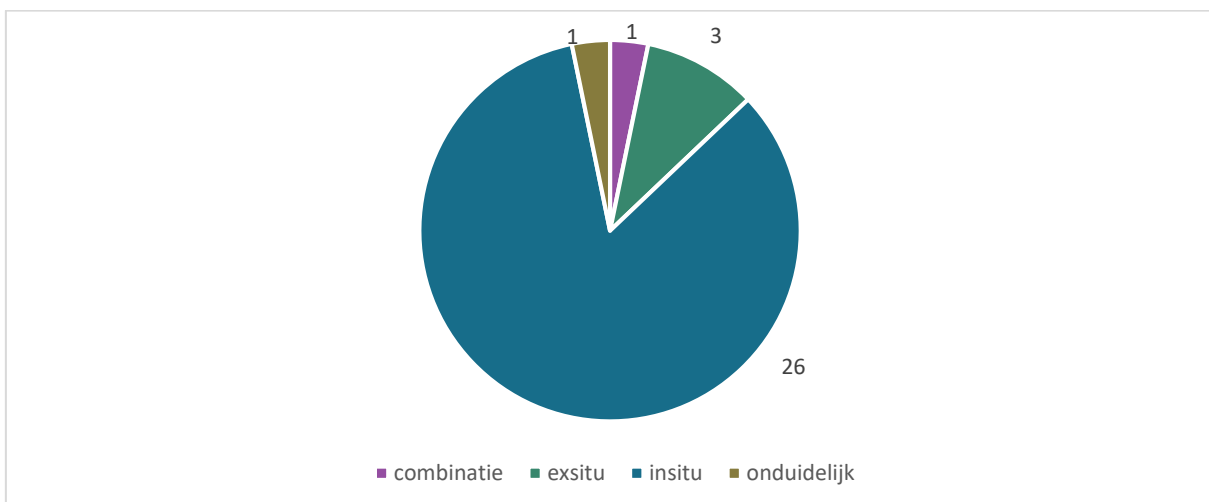

Fig. 12: aantal beschermingen per intentie in de beschermingsbesluiten (Onroerenderfgoeddecreet).

Eén van de twee beschermingsbesluiten volgens het Landschapsdecreet heeft een onduidelijke intentie, het andere besluit heeft, conform het Landschapsdecreet, de intentie om het erfgoed in situ te behouden (fig. 13).

Figuur 13 geeft hieronder het totale plaatje met de verschillende intenties per wettelijk kader weer:

¹³ Interne nota afdwingbaarheid in situ behoud archeologische beschermingen

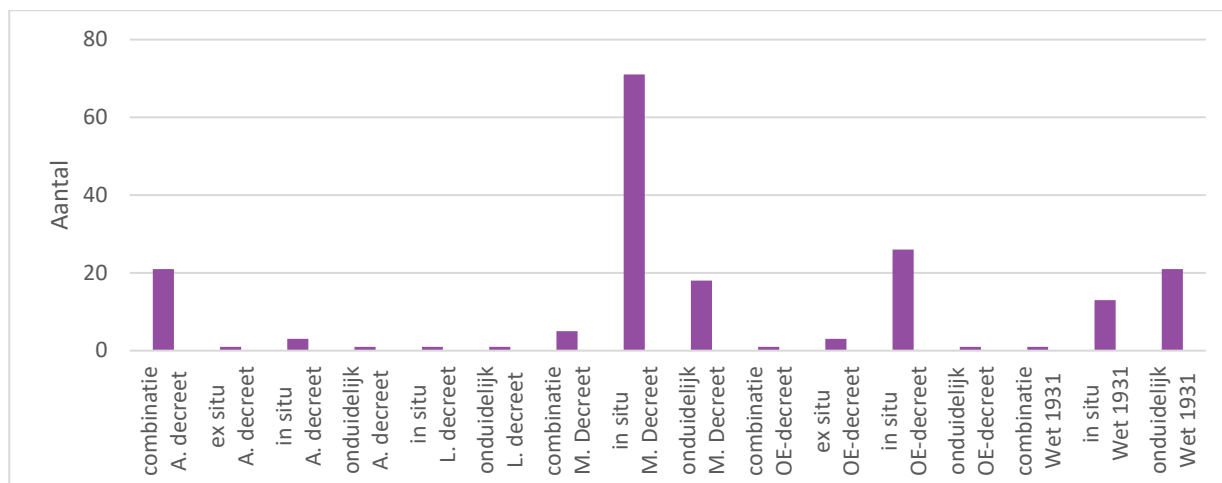

Fig. 13: Aantal beschermingen per intentie in de beschermingsbesluiten (alle wetgevende kaders: A. decreet= Archeologiedecreet; L. decreet = Landschapsdecreet; M. decreet = Monumentendecreet)

Figuur 14 geeft weer hoe vaak welk beschermingsstatuut welke intentie heeft volgens de beschermingsbesluiten.

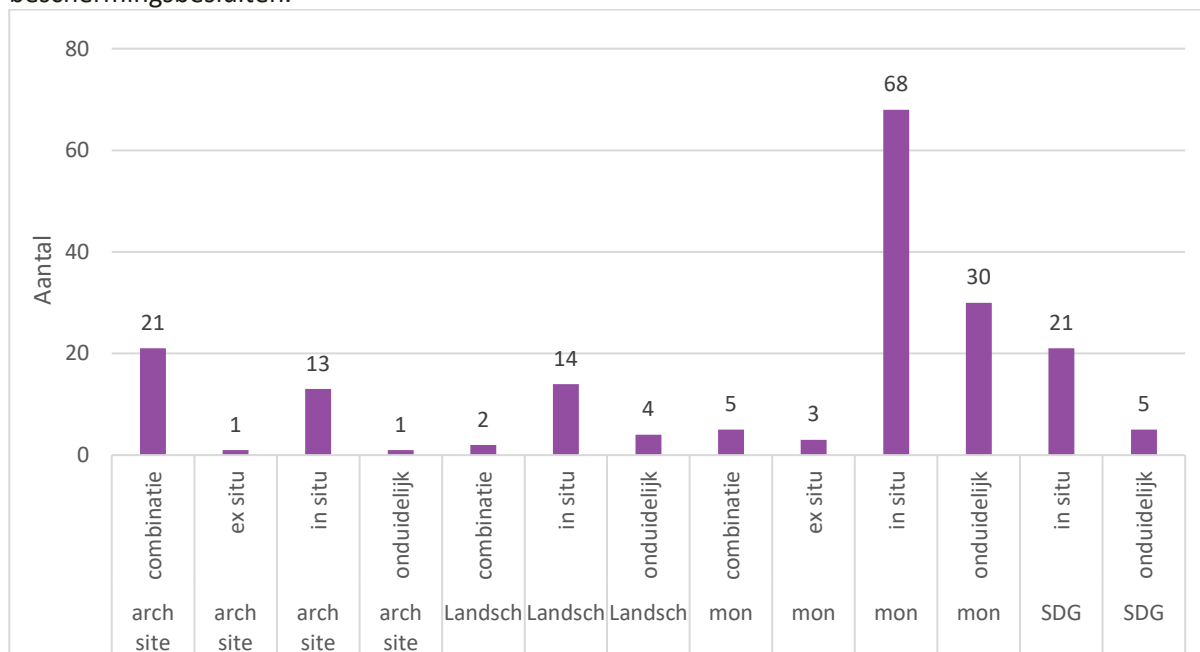

Fig. 14: intentie van de bescherming per beschermingsstatuut (arch site = archeologische site; landsch = landschap; mon = monument; SDG = stads- of dorpsgezicht)

Opvallend is dat men via een wetgeving die diende eigenlijk voor ex situ behoud (het Archeologiedecreet), in de beschermingsbesluiten toch probeerde een in situ behoud, of toch in situ behoud zo lang het kan, te realiseren door deze doelstelling expliciet op te nemen in de beschermingsbesluiten. Eigenlijk zou het aantal ex situ intenties gelijk moeten zijn aan het aantal beschermingen volgens het Archeologiedecreet (dit decreet legt de nadruk op ex situ behoud bij beschermingen).

Het merendeel (drie) van de dossiers met een ex situ finaliteit is dan weer via een bescherming als monument geregeld, wat eigenlijk een instrument is dat streeft naar materieel behoud in situ.

62% van de beschermingen streeft exclusief naar een in situ behoud. Hier is het groot aandeel van de beschermingen als monument niet vreemd aan.

Voor een relatief groot aantal beschermingen (21%) is via de besluiten niet duidelijk wat het uiteindelijke doel is. Wanneer wordt aangenomen dat de intentie van deze beschermingen analoog is

////////////////////////////////////

situ behoud was. Van een archeologische flankering bij de ingrepen voor de bebouwing is er in elk geval geen sprake. Voor de tempel in Tongeren werd enkel een toevalsvondst gemeld in 2012 waar een onderzoek op volgde. Er is via deze desktopstudie geen informatie beschikbaar over de verstoringsdiepte en -omvang, maar waarschijnlijk zijn zowel ex situ als in situ behoud op deze site niet gerealiseerd. Wat betreft het Hof van Nedergem, heeft de constructie - een uit de kluiten gewassen tuinhuis – mogelijk een eerder minimale impact gehad.

Deze resultaten doen geen uitspraak over ingrepen zoals de aanleg van rioleringen of over andere ingrepen die bovengronds geen sporen hebben nagelaten maar wel een aantasting van het archeologisch erfgoed betekenden. Cijfers voor 2017 leren dat het bodemarchief van 12 beschermde archeologische sites dat jaar door geplande ingrepen bedreigd werd ('Evaluatierapport resultaten archeologie: werkjaar 2017').

Evolutie in het landgebruik

Naast de evolutie in de bebouwing, werd ook het landgebruik en de eventuele evolutie daarin in rekening gebracht. De evolutie in het landgebruik was echter moeilijk te bepalen omwille van het weinige beschikbare bronnenmateriaal dat het landgebruik op het tijdstip van de bescherming weergeeft.

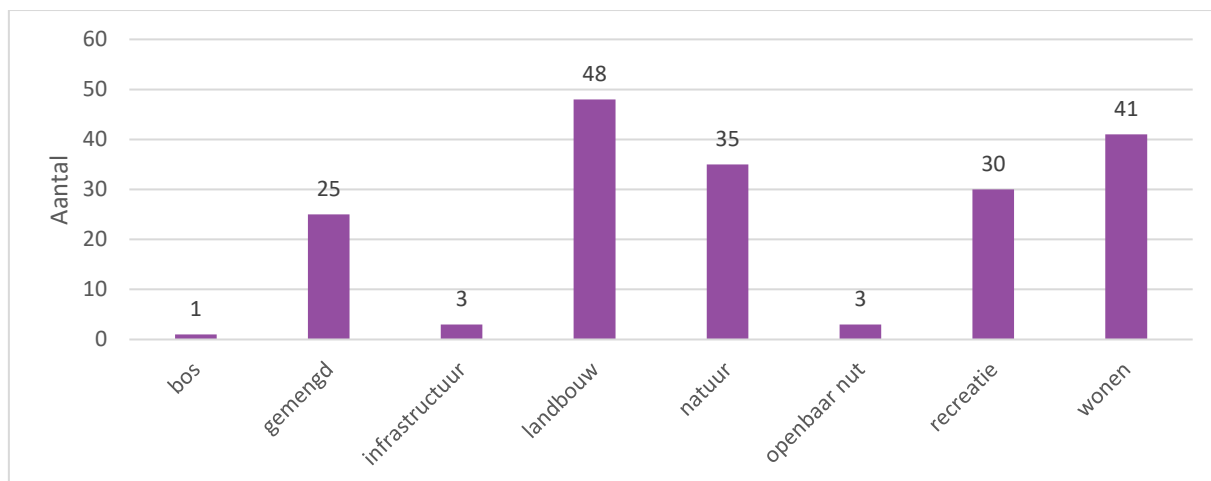

Fig. 19: aantal beschermingen per huidig landgebruik.

De meerderheid van de beschermingen (60%, zie bovenstaande tabel) bevindt zich in gebieden waar het landgebruik momenteel landbouw, natuur of recreatie is (fig. 19). Woongebieden (22%) zijn na landbouw het sterkst vertegenwoordigd. Dit laatste valt onder andere te verklaren door de 20 stadswoningen in Diest die beschermd werden mede omwille van hun archeologische waarde.

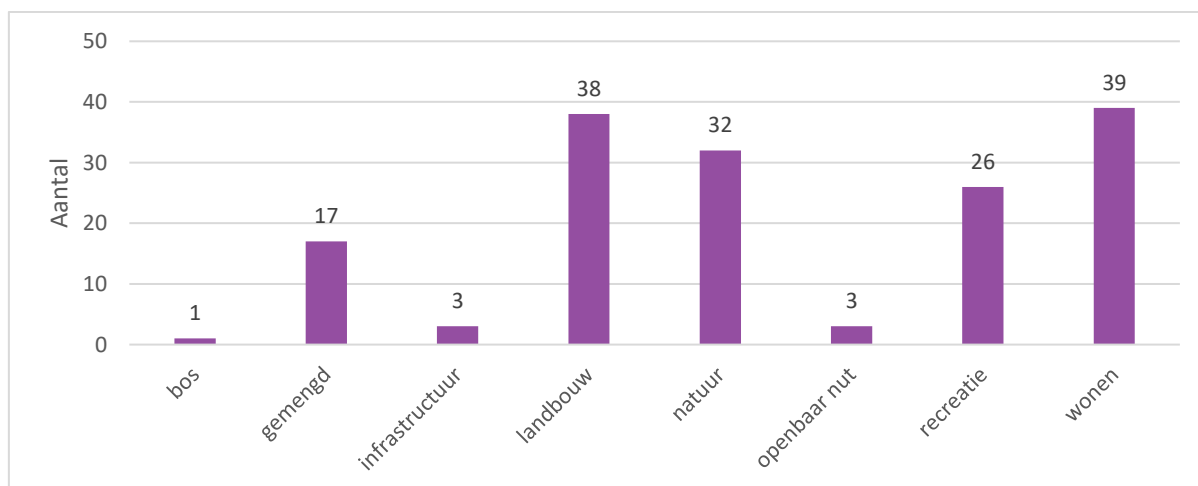

Fig. 20: aantal beschermingen per landgebruik waar de bebouwingsevolutie 'gelijk' bleef.

Wanneer de beschermingen waar de bebouwingsevolutie 'gelijk' bleef, worden vergeleken met het landgebruik blijkt dat 38 beschermingen zich in landbouwgebied bevinden, 32 in natuurgebied, 26 in recreatiegebied (parken, ...), en 39 in woongebied (fig. 20). Landbouw en natuur zijn bestemmingen waar doorgaans weinig ingrijpende veranderingen gebeuren die via desktoponderzoek (luchtfoto's, ...) zijn op te sporen. Of er gediepploegd werd bijvoorbeeld, valt niet te achterhalen. Ook wijzigingen aan bestaande woningen (tenzij uitbreiding) waren moeilijk te achterhalen op basis van deze screening. Figuur 21 geeft een beeld hoe vaak de intentie van de bescherming wel of niet werd bereikt of hoe vaak dit niet kon bepaald worden (ja/nee/onduidelijk), dit volgens de intenties die eerder al werden onderscheiden: in situ behoud, ex situ behoud, combinatie van beide, en onduidelijk. Ook hier moet de belangrijke kanttekening worden gemaakt dat er sowieso ingrepen (bv. ingrepen die geen zichtbare sporen hebben nagelaten aan de oppervlakte) kunnen geweest zijn waar er op basis van dit desktoponderzoek geen zicht op is.

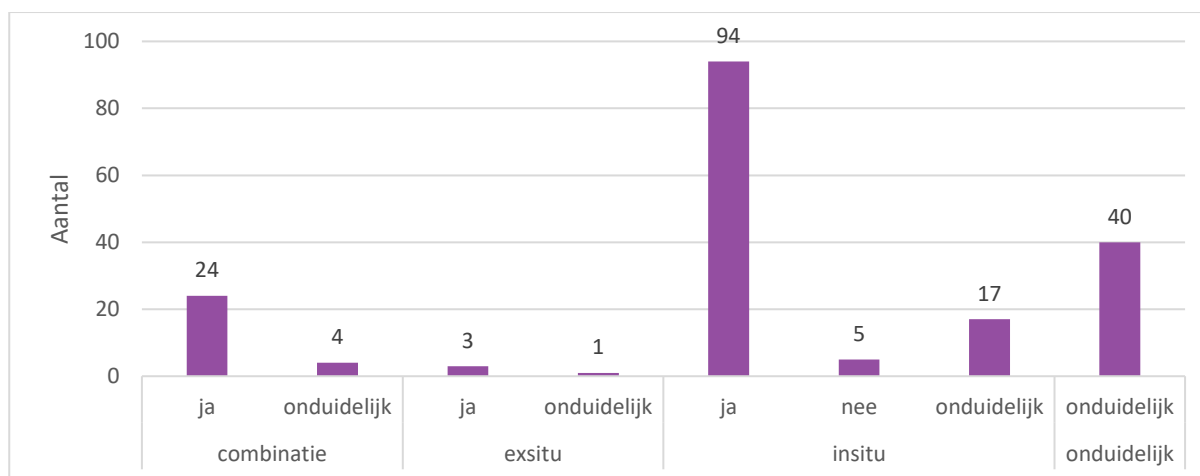

Fig. 21: aantal keer dat de intentie wel of niet bereikt werd of hoe vaak dit onduidelijk was.

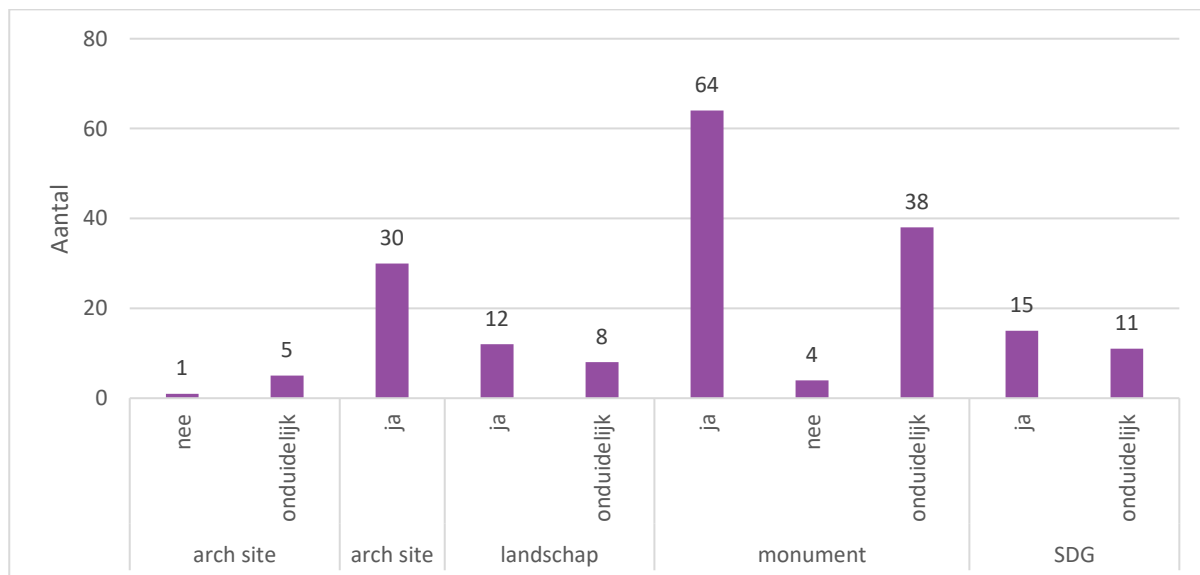

Fig. 22: aantal keer dat de intentie van de bescherming wel/niet werd bereikt of aantal keer dat dit onduidelijk was, per beschermingsstatuut (arch site = archeologische site; SDG = stads- of dorpsgezicht).

In figuur 22 valt op dat het bereiken van de intentie bij archeologische sites (80%) hoger ligt dan bij de andere beschermingsstatuten (60%). Dit hangt samen met het feit dat de intentie in de beschermingsbesluiten duidelijker geformuleerd is (cf. supra: grafiek intentie van de bescherming per

////////////////////////////////////

beschermingsstatuut). Doordat de intentie duidelijker afleesbaar is in de besluiten, is het ook eenvoudiger om vast te stellen of de intentie al dan niet werd bereikt. Bovendien is de intentie bij archeologische sites vaak een gecombineerde intentie en streefde men zowel een in situ als ex situ behoud na. Het realiseren van een gecombineerde doelstelling is gemakkelijker te verwezenlijken dan één doelstelling. Het niet bereiken van in situ behoud is bij deze archeologische sites geen probleem als er onderzoek gebeurt om het ex situ behoud te realiseren. Bovendien dateert de eerste bescherming als archeologische zone pas uit 2005, waardoor de tijdsspanne voor eventuele vernielingen kleiner was.

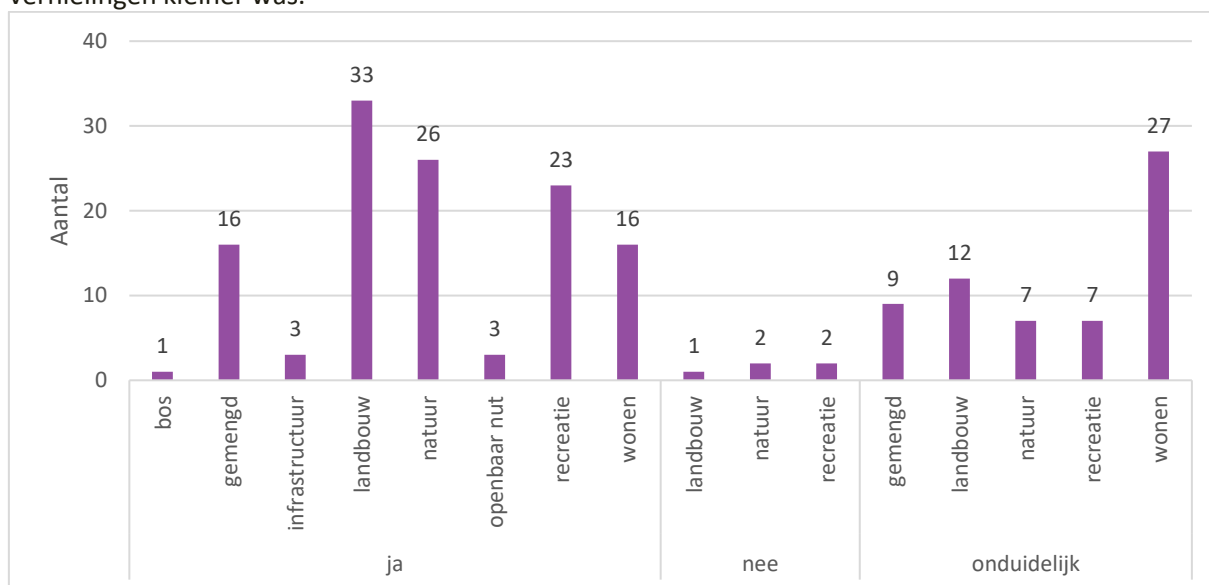

Fig. 23: aantal keer dat de intentie van de bescherming wel/niet werd bereikt of aantal keer dat dit onduidelijk was, per landgebruik.

In de relatie tussen het huidige landgebruik en het bereiken van de intentie (fig. 23), valt op dat het vooral bij wonen en gemengde bestemming onduidelijk is of de bedoeling van de bescherming gerealiseerd is. Anders gesteld: bij landbouw, natuur en recreatie is de intentie in ruim 70% van de gevallen bereikt, terwijl dit bij wonen maar in 37% met redelijke zekerheid zo is, en bij gemengd gebruik 64%. Bij deze laatste twee valt het resterende aandeel onder de noemer “onduidelijk”. We kunnen dus niet zomaar stellen dat de intentie daar minder vaak gerealiseerd raakt, maar wel dat het bij deze bestemmingen moeilijker is om het behalen van de doelstelling te verifiëren.

Op basis van de bebouwingsevolutie en het landgebruik kan heel globaal worden gesteld dat de sites die onder de loep zijn genomen inderdaad bewaard zijn, in situ of ex situ. De mate waarin ze bewaard zijn, is echter veel moeilijker te achterhalen. Voor de zichtbare monumenten is het vrij eenvoudig om een eerste evaluatie te maken door het plan bij de bescherming te vergelijken met luchtfoto's, Google Street View en een eventueel terreinbezoek. De sites in de ondergrond zijn moeilijker te evalueren door het ontbreken van een zichtbare component. Het plan bij de bescherming, luchtfoto's en beelden van Google Streetview werden gescreend om de situatie van het moment van de bescherming te vergelijken met de situatie nu. De Centrale Archeologische Inventaris werd nagekeken om eventueel archeologisch onderzoek na te gaan (ex situ bewaring).

De bescherming van Middelburg (ex situ finaliteit) werd meer in detail bekeken, meer bepaald door de vergunningsaanvragen op te vragen, die de erfgoedconsulenten van het agentschap behandelden sinds de bescherming. Ruimte en Erfgoed reikte in 2005 één opgravingsvergunning uit en in 2006 één vergunning voor een prospectie met ingreep in de bodem. De resultaten van de opgraving werden gepubliceerd¹⁶. In de periode 2010-2017 behandelden de erfgoedconsulenten 25

¹⁶ Pype P. & De Clercq W. 2006, Archeologisch onderzoek op het Bladelinplein in Middelburg-in-Vlaanderen (gem. Maldegem) (O.-VI.), in: Archaeologia Mediaevalis Kroniek jg. 29, pp. 93-96.

typeologie	aantal aanduidingsobjecten
archeologische site	
abdij	2
aquaduct	1
burcht	2
castellum	1
Celtic field	1
enclosure	1
kasteel	7
kerk	5
lithisch	6
motte	2
nederzetting	4
schans	2
tumulus	1
vicus	1
Totaal archeologische site	36
landschap	
kasteel	1
lithisch	3
motte	8
nederzetting	4
tumulus	4
Totaal landschap	20
monument	
abdij	10
badhuis	2
brouwerij	1
burcht	3
castellum	1

van kracht. Veel van deze toelatingsplichten gaan uit van een eerder 'klassieke' benadering van een monument (als bouwkundig erfgoed) en zijn dus minder of helemaal niet relevant voor het archeologisch erfgoed. Het wijzigen van de kleur, textuur of samenstelling van de afwerkingslagen, het verwijderen van voegen en het hervoegen, het verwijderen, vervangen of wijzigen van dakbedekking en gootconstructies is een greep uit het aanbod van niet relevante toelatingsplichtige handelingen. Aangezien het monument zich hier onder het maaiveld bevindt, is in het kader van deze bescherming vooral belangrijk om vat te krijgen op ingrepen in de bodem. Dit kan het beste via een archeologische bescherming waarbij voor vergunningsplichtige ingrepen in de bodem een bekrachtigde archeologienota nodig is. Bijkomend kan men de vraag stellen of dit monument als nood heeft aan een bescherming als archeologische site, dan wel of een vaststelling als archeologische zone volstaat (vastgestelde inventaris). Echter, wanneer de intentie voortvloeiend uit de monumentenbescherming gevolgd wordt, moet worden geopteerd voor een in situ behoud. In dat geval kiest men niet voor een vastgestelde archeologische zone, maar voor de bescherming als archeologische site met in situ behoud als duidelijke finaliteit. Op die manier zijn ook de rechtsgevolgen aangepast aan het archeologisch karakter van de site.

De Melkkuip is beschermd als cultuurhistorisch landschap omwille van verschillende waarden. Het beschermingsbesluit omschrijft de historische waarde als *“Het voorkomen van archeologische sites. Het is een landschap ...”*. Het is niet duidelijk om welke archeologische sites het gaat. Mogelijk betreft het vindplaatsen aangetroffen bij veldkartering. In de beheersdoelstellingen wordt daarentegen geen rekening gehouden met de archeologische waarden. De aanwezigheid, de aard, het belang en de bewaring van de archeologische sites zijn onzeker. In dit besluit zou men best het archeologisch aspect schrappen of eventueel verder onderzoeken en uitdiepen.

Romeinse sites

situ bewaren of is ex situ een beter alternatief? Leiden de wijzigingen tot een betere bescherming van het erfgoed? Leiden de aanpassingen tot een grotere helderheid voor eigenaar, gebruiker en erfgoedconsulent?

Bij herzieningen zijn er tal van mogelijkheden, gaande van opheffing, over aanpassing tot een nieuwe archeologische bescherming, of een combinatie hiervan. Uit elke gemaakte keuze volgen weer andere opties en keuzes. De uitbreiding van de perimeter van de bescherming van een monument kan bijvoorbeeld tot gevolg hebben dat men het omliggende stads- of dorpsgezicht kan opheffen. Het toevoegen van de bescherming als archeologische site kan bijvoorbeeld leiden tot het schrappen van de archeologische waarde in de bescherming als monument.

We zetten de belangrijkste mogelijkheden op een rijtje.

1.8.2.2.1 Aanpassingen bij een fout beschermingsstatuut

Bestaande besluiten omzetten

Besluiten omzetten naar een ander beschermingsstatuut is geen evidente keuze. De redenen die in het verleden aanleiding gaven tot een bescherming en de keuze voor een bepaald statuut zijn vandaag niet altijd meer te achterhalen.¹⁷ Bepalend bij de keuze voor een ander statuut is het antwoord op de vraag wat men wil bereiken. Wil je bijvoorbeeld dat de archeologische resten onderzocht worden of wil je dat de resten fysiek gevrijwaard blijven?

In een aantal gevallen is het echter duidelijk dat archeologisch erfgoed onder een minder geschikt beschermingsstatuut beschermd is. Het gaat hierbij in de eerste plaats om de stads- of dorpsgezichten rond castrale mottes en tumuli en om de ondergrondse sites die beschermd zijn als monument (zie 2). Voor deze sites lijkt het wenselijk dat de bescherming wordt omgezet naar een bescherming als archeologische site met bijpassende voorschriften, beheersdoelstellingen en rechtsgevolgen. Dit nieuwe statuut zorgt tevens voor een grotere duidelijkheid bij burgers.

Naar analogie met nieuwe archeologische beschermingen noodzaakt dit wel een waarderingsonderzoek op deze sites, enerzijds om te bepalen of de bescherming gerechtvaardigd is, anderzijds als nulmeting (referentiesituatie) voor toekomstige monitoring en beheer.

Bestaande besluiten opheffen

Enkel wanneer een site in grote mate verstoord is t.a.v. diens toestand op het moment van bescherming kan het opheffen van een bescherming overwogen worden. Geen van de gescreende sites komt hiervoor in aanmerking.

Het Onroerenderfgoeddecreet voorziet twee instrumenten voor ex situ behoud: een bescherming waarbij het behoud ex situ als een valabel alternatief voor in situ behoud geldt en een vastgestelde archeologische zone. Dit laatste instrument legt minder zware rechtsgevolgen (bv. oppervlaktecriteria) op dan een bescherming, en verzekert dat geplande ingrepen wanneer ze aan bepaalde criteria voldoen, in het reguliere archeologietraject worden opgevolgd. De keuze is afhankelijk van het antwoord op de vraag of we alle ingrepen in de bodem, ongeacht hun oppervlakte, archeologisch moeten vatten.

Het opheffen van bestaande besluiten en dit 'vervangen' met een vaststelling als archeologische zone (instrument om ex situ behoud te verzekeren) is theoretisch gezien een optie bij beschermingen die ex situ behoud als finaliteit beogen. Dit gaat echter voorbij aan de doelstelling van in situ behoud die in de 25 van de 26 beschermingsbesluiten op basis van het Archeologiedecreet is ingebouwd. (*"dient behouden te worden als een getuige enerzijds en met het oog op toekomstig onderzoek anderzijds"*).

De bescherming van het kasteel en nederzetting van Middelburg (ID 10396) is een uitzondering en specificeert geen finaliteit in het besluit waardoor we kunnen aannemen dat deze de primaire intentie tot ex situ behoud van een bescherming via het Archeologiedecreet volgt.

¹⁷ De verslagen van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen kunnen hierover informatie verschaffen.

de initiële bewaringstoestand van niet-beschermde sites, kan de evolutie ervan moeilijk worden vergeleken met een beschermde site.

2 AARDEN MONUMENTEN EN MONUMENTEN ZONDER BOVENGRONDS BOUWKUNDIG RELICT

In dit deel gaan we dieper in op twee ‘subsets’, met name het bovengronds erfgoed, de aarden monumenten, en de beschermde monumenten met enkel ondergrondse structuren.

2.1 AARDEN MONUMENTEN

2.1.1 Algemeen

In de lijst van 188 beschermingen staan 75 beschermingen van ‘aarden monumenten’¹⁸, erfgoed waarvan het zichtbare deel (grotendeels) bestaat uit een aarden ophoging. Dit erfgoed kan volgens de definities in het Onroerenderfgoeddecreet én als monument, én als (deel van) een cultuurhistorisch landschap én als archeologisch site beschouwd worden. Concreet gaat het om erfgoedobjecten waaraan in de lijst de typologie ‘motte’ of ‘tumulus’ is toegekend. Een motte is een aarden heuvel uit de middeleeuwse periode met een versterking erop. Deze versterking is intussen meestal verdwenen. Een tumulus is een Romeinse grafheuvel. Beide zijn een voorbeeld van archeologisch erfgoed dat visueel waarneembaar is in de leefomgeving. De lijst van 75 beschermingen bevat 47 aanduidingsobjecten (de juridische items in de inventaris) die 32 mottes (erfgoedobjecten – de inhoudelijke items in de inventaris) beschermen en 28 aanduidingsobjecten die twaalf tumuli (erfgoedobjecten) beschermen.

2.1.2 Het wettelijk kader

Figuur 25 toont het aantal beschermingen van tumuli en mottes met toepassing van de verschillende wetgevingen.

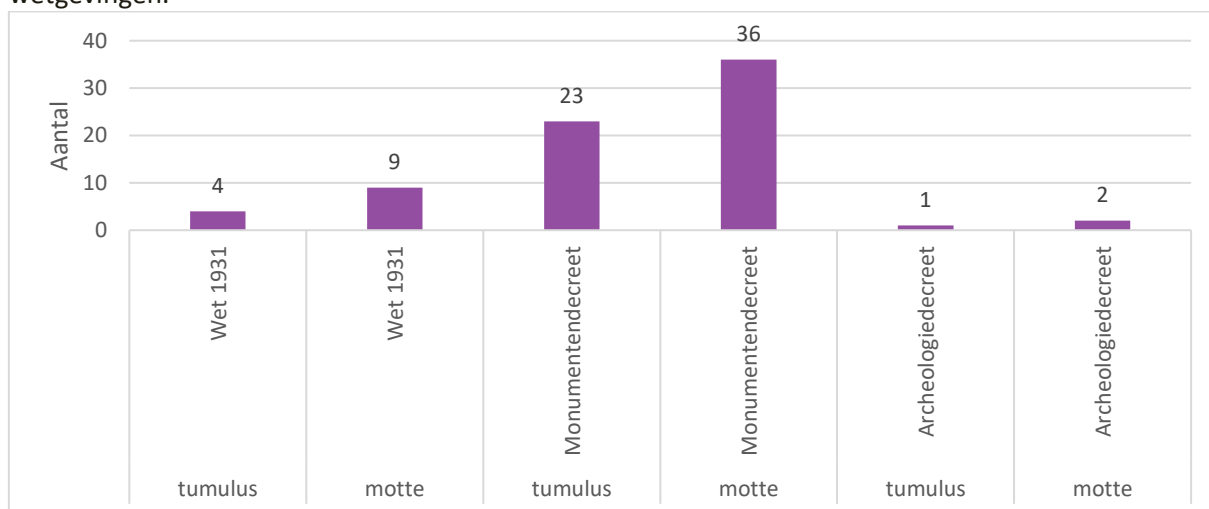

Fig. 25: aantal beschermingen van tumuli en mottes, per wetgevend kader.

¹⁸ De ene schans in de lijst werd buiten beschouwing gelaten.

2.1.3 Het gebruikte beschermingsstatuut

De landschappelijke beschermingen van mottes (acht) en tumuli (vier) zijn in de minderheid. Ook bij deze beschermingen ligt de aanwezigheid van het archeologisch erfgoed (mee) aan de basis van de bescherming.

Bovendien geldt bij dit type erfgoed vaak de combinatie monument en stads-of dorpsgezicht (vijftien) voor eenzelfde site, waarbij het niet altijd duidelijk is wat de bedoeling van het tweede type bescherming (stads- of dorpsgezicht) was. De combinatie monument en cultuurhistorisch landschap komt in mindere mate voor, met name zes keer, de combinatie monument en archeologische site twee keer en de combinatie monument, archeologie en cultuurhistorisch landschap één keer.

2.1.4 Erfdienstbaarheden en rechtsgevolgen van de beschermingen

Naast deze generieke rechtsgevolgen kunnen individuele beschermingsbesluiten bijkomende of vervangende beperkingen bevatten die enkel van toepassing zijn op het beschermde goed in kwestie. Dat is in 69% van de mottes en tumuli het geval.

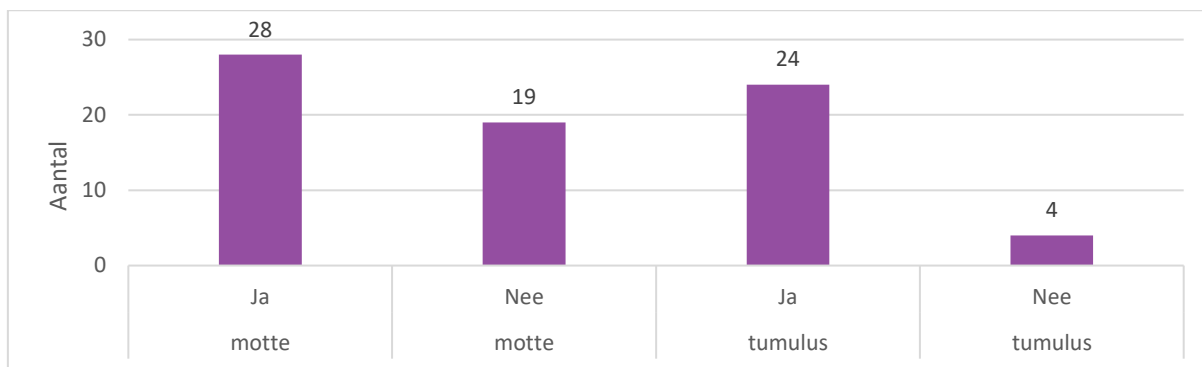

Fig. 27: aantal beschermingen met wel of geen erfdienstbaarheden in het besluit

Bovenstaande grafiek geeft weer dat 60% van de beschermingen van mottes erfdienstbaarheden bevatten, en 86% van de beschermingen van tumuli.

Wanneer we de erfdienstbaarheden per wetgevend instrument bekijken, stellen we vast dat:

- Elf van dertien beschermingen volgens de Wet van 1931 erfdienstbaarheden bevatten (85%);
- 40 van de 59 beschermingen volgens het Monumentendecreet erfdienstbaarheden bevatten (68%);
- Alle beschermingen (drie) volgens het Archeologiedecreet erfdienstbaarheden bevatten (100%).

2.1.4.1 Erfdienstbaarheden per statuut

Statuut	mottes	tumuli
archeologische site	0%	100%
monument	48%	81%
cultuurhistorisch landschap	87,5%	75%
stads/dorpsgezicht	70%	100%

Tabel 2: percentage beschermingen van mottes en tumuli met erfdienstbaarheden in het beschermingsbesluit, per beschermingsstatuut.

Uit tabel 2 blijkt dat niet zozeer het beschermingsstatuut bepalend is voor het voorkomen van erfdienstbaarheden, maar wel het type erfgoed. Binnen hetzelfde beschermingsstatuut (bijvoorbeeld monument of archeologische site) zit toch wat verschil tussen de mottes en de tumuli. Bij alle statuten hebben de tumuli bovendien het vaakst erfdienstbaarheden. De oorzaak hiervan werd niet achterhaald.

2.1.4.2 Inhoud van de erfdienstbaarheden

De meest voorkomende erfdienstbaarheden, zowel bij mottes als bij tumuli die als monument of stads- of dorpsgezicht zijn beschermd, verwijzen naar de wet houdende organisatie van de ruimtelijke ordening en de stedenbouw. Aansluitend hierbij moet er vaak een machtiging gevraagd worden om de ordonnantie en het uitzicht van de percelen en het erfgoed erop te wijzigen (tien keer).

Bij twee beschermingen van mottes als monumenten worden er voorwaarden aan het eventuele archeologisch onderzoek op de site gesteld. In enkele gevallen worden bepalingen gestipuleerd t.a.v. het beheer van het bodemarchief: erosie bestrijdende maatregelen zijn niet toelatingsplichtig, bomen moeten boven de grond worden afgezaagd om de archeologische bodem niet te beschadigen.

2.1.5.3 Oorzaken van het wel of niet bereiken van de intentie

beschermingsstatuut	Evolutie bebouwing	typologie	Aantal aanduidingsobjecten
archeologische site	gelijk	motte	2
archeologische site	gelijk	tumulus	1
landschap	gelijk	motte	7
landschap	gelijk	tumulus	4
landschap	lichte_toename	motte	1
monument	afname	motte	1

monument	gelijk	motte	23
monument	gelijk	tumulus	15
monument	lichte_toename	motte	3
stads- of dorpsgezicht	gelijk	motte	7
stads- of dorpsgezicht	gelijk	tumulus	8
stads- of dorpsgezicht	lichte_toename	motte	3

Wanneer een toename van de bebouwing binnen de beschermingsperimeter konden worden onderscheiden, werd op basis van de Centrale Archeologische Inventaris en eventueel afgeleverde archeologievergunningen²⁰ nagegaan of deze ingrepen archeologisch geflankeerd waren.

In zeven gevallen kon er een lichte toename van de bebouwing vastgesteld worden. In geen van deze gevallen kon via de CAI of de vergunningstabel archeologisch onderzoek worden teruggevonden. De reden daarvoor is onduidelijk. Waren de ingrepen te klein? Was er (nog) geen archeologische reflex? Naast de evolutie in bebouwing is ook getracht om de mate waarin het voornaamste landgebruik gewijzigd is sinds het moment van bescherming in kaart te brengen (tabel 5). Dat was moeilijker aangezien het landgebruik niet werd opgenomen in de beschermingen en luchtfoto's hiervoor moeilijker leesbaar zijn.

beschermingsstatuut	evolutie landgebruik	typologie	Aantal aanduidingsobjecten
archeologische site	geen	motte	2
archeologische site	geen	tumulus	1
landschap	beperkt	motte	1
landschap	geen	motte	7
landschap	geen	tumulus	4
monument	?	motte	1
monument	?	tumulus	1
monument	beperkt	motte	3
monument	geen	motte	23

²⁰ Voor het uitvoeren van veel archeologisch onderzoek is sinds 1993 een specifieke vergunning nodig. Deze wordt verleend door het agentschap Onroerend Erfgoed.

informatie bieden in vergelijking met de besluiten van vandaag. Beheersdoelstellingen werden pas in het Landschapsdecreet voorzien, en later veralgemeend in het Onroerenderfgoeddecreet. Geen van de objecten die hier aan bod komen werden beschermd met een van deze instrumenten. Rechtsgevolgen of erfdienstbaarheden zijn daarentegen vaker wel dan niet opgenomen (cf. supra) en kunnen al wel een houvast bieden om de intentie en doelstellingen van een bescherming te ontwaren. Verschillende acties en/of combinaties van acties zijn nodig of mogelijk om besluiten aan te passen.

Plan toevoegen

Enkele beschermingen hebben een besluit, maar geen plan met de aanduiding van de site (aanduidingsobjecten 1296 en 1301, 10965, 11772). Het is noodzakelijk om dit plan toe te voegen.

Beheersdoelstellingen toevoegen

Oude beschermingen bevatten over het algemeen geen beheersdoelstellingen. Het is nuttig om deze toe te voegen. Deze extra elementen maken het eenvoudiger om eenduidig te bepalen of een bescherming als monument, (cultuurhistorisch) landschap en stads- of dorpsgezicht al dan niet een archeologische finaliteit heeft. De expliciete opname van beheersdoelstellingen vormt daardoor een meerwaarde.

Ook aan de besluiten volgens het Archeologiedecreet is het nuttig om duidelijke beheersdoelstellingen toe te voegen. Door de opname van beheersdoelstellingen is duidelijk of een bescherming als archeologische site tot doel heeft om de site te bewaren in situ, ex situ, of als een mengvorm van beide en zal er minder verwarring ontstaan over het beheer van de sites.

Archeologische waarde toevoegen

Het is nuttig om, indien niet toegekend, de archeologische waarde toe te voegen. Dit maakt het eenvoudiger om eenduidig te bepalen of een bescherming als monument, (cultuurhistorisch) landschap en stads- of dorpsgezicht al dan niet een archeologische finaliteit heeft. De expliciete opname van de archeologische waarde vormt daardoor een meerwaarde.

Perimeter bestaande bescherming aanpassen of uitbreiden

De beschermingen als monument van mottes en tumuli beperken zich hoofdzakelijk tot het heuvellichaam. Men zou kunnen opteren om de beschermingsperimeter uit te breiden en de hele site als monument te beschermen (inclusief beheersdoelstellingen, archeologische waarde, etc.). Als gevolg kan de bescherming als stads- of dorpsgezicht dan opgeheven worden. Om de perimeter op verantwoorde wijze af te bakenen, zal er net zoals bij een nieuwe bescherming als archeologische site extra onderzoek moeten gebeuren. Naar toekomstig beheer van het erfgoed is dit niet de beste keuze: de dan geldende rechtsgevolgen van de bescherming als monument zijn minder gericht op archeologisch erfgoed.

De afbakening bij de bescherming van de Tumulus van Middelwinden (ID 570) is van slechte kwaliteit en moet aangepast worden.

Monument met bijhorende overgangszone

Vijftien mottes en tumuli zijn niet alleen beschermd als monument maar ook als stads- of dorpsgezicht. Het stads- of dorpsgezicht diende eerder als bufferzone rond het monument. In deze gevallen kan men opteren om aan de bescherming als monument een overgangszone toe te voegen die het stads- of dorpsgezicht vervangt. Een overgangszone is een begrensde oppervlakte die de erfgoedwaarde van een archeologische site, monument, cultuurhistorisch landschap of stads- en dorpsgezicht ondersteunt. Het stads- of dorpsgezicht kan dan opgeheven worden. Deze overgangszone wordt dan best voorzien met beperkende maatregelen in verband met landgebruik. Zo kan onder andere vermeden worden dat de voet van de aarden heuvels wordt aangetast door landbouwactiviteiten.

2.2.3.2 Rechtsgevolgen van het Onroerenderfgoeddecreet

Aangezien deze sites als monument beschermd zijn, zijn naast de generieke rechtsgevolgen die voor alle types beschermingen gelden, ook de rechtsgevolgen specifiek voor monumenten van kracht. De rechtsgevolgen die relevant kunnen zijn voor het archeologisch erfgoed zijn eveneens opgenomen in bijlage 2.

2.2.3.3 Rechtsgevolgen in de individuele besluiten

Verskillende besluiten bevatten specifieke erfdienstbaarheden die betrekking hebben op het archeologisch erfgoed.

Het beschermingsbesluit van de prehistorische site op de Meirberg legt een verbod op om het reliëf van het terrein te wijzigen en maakt ontbossen, graafwerken en opgravingen toelatingsplichtig.

Ook het beschermingsbesluit van het kamp en de vicus van Velzeke en de villa van Steenbeke (zelfde besluit) bevat verschillende erfdienstbaarheden specifiek voor de archeologische ondergrond waaronder het toelatingsplichtig maken van opgravingen, een verbod om activiteiten uit te voeren die de bestaande bodemsituatie verstoren, een verbod om archeologische sporen en constructie te beschadigen of het uitzicht ervan te wijzigen.

In het beschermingsbesluit van het verdwenen kasteel van Reningelst (Poperinge) is een erfdienstbaarheid specifiek ter vrijwaring van de archeologische ondergrond opgenomen, nl. “een bijkomende erfdienstbaarheid van non-aedificandi²¹”.

Het beschermingsbesluit van de circulaire burcht in Veurne verbiedt het oprichten van gebouwen (non aedificandi) en het verstoren van de bodemsituatie, tenzij mits toestemming. De bevoegde administratie moet dus toelating geven voor deze werkzaamheden.

Ook het besluit dat het kasteel van Roost beschermt bevat specifieke erfdienstbaarheden: voor activiteiten die de aard van de grond of het uitzicht van het terrein zouden kunnen wijzigen, waaronder opgravingen, boringen, ... heeft men toestemming nodig.

In de overige besluiten (castellum van Maldegem, Norbertinessenklooster, Hof van Nedergem) zijn geen specifieke erfdienstbaarheden opgenomen die betrekking hebben op de archeologische ondergrond.

2.2.4 Intentie van de bescherming

In dit onderdeel proberen we de intentie van de bescherming en of die intentie bereikt is te achterhalen.

De intentie is in vier besluiten aangeduid als ‘in situ’ (cf. deel 1 en doelmatigheidsanalyse fase 1). Uit de andere besluiten valt de intentie niet duidelijk op te maken, ofwel omdat het besluit geen verdere informatie geeft ofwel omdat het besluit verwijst naar opgravingen, hetgeen in tegenspraak is met de bescherming als monument.

Federmessersite op de Meirberg (Hoogstraten, ID 4573)

Hoewel de intentie niet duidelijk blijkt, kan we toch worden besloten dat deze niet werd bereikt. Een deel van de site werd immers ongedocumenteerd vernield bij de uitbreiding van een loods. (Archief Onroerend Erfgoed) Er kan dus geen sprake zijn van behoud in situ of ex situ, ongeacht de intentie van de bescherming.

Kamp en vicus van Velzeke (Zottegem, ID 10891)

²¹ Een bouwverbod.

Villa van Steenbeke (Zottegem, ID 10945)

Castellum van Maldegem-Vake (Maldegem, ID 10974)

Archeologische overblijfselen van het Norbertinessenklooster (Lanaken, ID 3225)

Funderingsresten Hof van Nedergem (Zemst, ID 1547)

Verdwenen kasteel van Reningelst (Poperinge, ID 13466)

Circulaire burcht (Veurne, ID 13505)

Kasteel van Roost (Haacht, ID 533)

Tijdens de heraanleg van de site primeerde het behoud in situ. Er is een vooronderzoek uitgevoerd om na te gaan hoe diep de grachten waren. Bij de evocatie werden geen historische grachtvullingen geraakt. Funderingen van het kasteel werden evenmin geraakt. Door vroeger onderzoek wist met hoe diep deze onder het maaiveld zitten. (info E. Patrouille)

2.2.5 Conclusie en aanbevelingen

Hoewel in zes van de negen beschermingsbesluiten erfgoedstatus is opgenomen zijn die zich vrij expliciet richten op het archeologisch erfgoed (én ze voldoen aan de decretale definitie van een monument), kunnen we ons de vraag stellen of het monumentenstatuut hier wel de meest efficiënte vorm van bescherming is. Naast de generieke toelatingsplichten zijn namelijk ook de specifieke toelatingsplichten voor beschermde monumenten van kracht. Deze toelatingsplichten gaan zoals eerder aangehaald uit van een eerder 'klassieke' benadering van een monument, als bouwkundig erfgoed. Aangezien de besproken monumenten zich onder het maaiveld bevinden, is het voor deze beschermingen vooral belangrijk om greep te krijgen op ingrepen in de bodem. Wanneer het de bedoeling is om de resten ex situ te behouden, gebeurt dit het beste via een archeologische bescherming waarbij voor vergunningsplichtige ingrepen in de bodem een bekrachtigde archeologienota nodig is. Ook wanneer het de bedoeling is om de resten in situ te behouden kan men voor een bescherming als archeologische site kiezen.

Deze studie suggereert dat het voor deze sites nuttig is om verder te onderzoeken of ze deze sites in aanmerking komen voor een archeologische bescherming. Zowel de bewaringstoestand als de afbakening zullen in dit onderzoek moeten opgenomen worden. De afwezigheid van een bovengronds, zichtbaar relict, rechtsgevolgen die beter aansluiten bij dit type erfgoed en de mogelijkheid om aangepaste beheersdoelstellingen en toelatingsplichtige handelingen in het beschermingsbesluit in te schrijven zijn hiervoor doorslaggevend.

2.3 GERAADPLEEGDE BRONNEN

- DE CLERCQ L. (red.) 2017: *Doelmatigheidsanalyse van het beschermingsinstrumentarium. Fase 1: de geschiedenis van het beschermen 1931-2016*, Onderzoeksrapporten Onroerend Erfgoed 65.
- PYPE P. & DE CLERCQ W. 2006: Archeologisch onderzoek op het Bladelinplein in Middelburg-in-Vlaanderen (gem. Maldegem) (O.-VI.), in: *Archaeologia Mediaevalis Kroniek* jg. 29, pp. 93-96.
- Archief Onroerend Erfgoed
- Onroerend Erfgoed, *Resultaten van archeologisch vooronderzoek (met of zonder ingreep in de bodem) en archeologische opgravingen, uitgevoerd in het kader van het Onroerenderfgoeddecreet: 2017*.
- Interne nota afdwingbaarheid in situ behoud archeologische beschermingen
- <https://inventaris.onroenderfgoed.be>
- <https://www.onroenderfgoed.be/nl/bescherming/vastgestelde-inventarissen>
- <https://besluiten.onroenderfgoed.be/>

3 BIJLAGE 1

veld	betekenis	waarden	bron
id	unieke identificatie (ID aanduidingsobject)	numeriek	beschermingsdatabank
naam	benaming	tekst	beschermingsdatabank
beschermingsstatuut	statuut van het object (beschermingstype)	landschap, monument, archeologische site, stads- en dorpsgezicht	beschermingsdatabank
beschermingsdatum	datum van definitieve bescherming (tenzij bij voorlopig beschermde)	datum dd/mm/jjjj	beschermingsdatabank
wettelijk kader	Wetgeving die van toepassing was op het moment van bescherming	Wet 1931, Monumentendecreet, Landschapsdecreet, Archeologiedecreet, Onroerenderfgoeddecreet	beschermingsbesluit
status procedure	voorlopig of definitief beschermd	voorlopig, definitief	beschermingsdatabank
typologie	Inhoudelijk/functioneel type van het beschermde object	Cf. thesaurus	beschermingsdatabank (vereenvoudigd)
verwant	ID van andere beschermde objecten in de dataset waarmee het huidige object verwant is (bv. monument met omliggend stads- of dorpsgezicht)	numeriek (ID ander object)	
inhoudelijk ID	identificatie van het inhoudelijk erfgoedobject waar het beschermde object deel van uitmaakt	numeriek	inventaris/beschermingsdatabank
visueel beleefbaar	gegeven of de beschermde site visueel ervaren kan worden in het landschap (bv. tumulus wel, sporensite niet)	ja/nee	Streetview, foto's, luchtfoto
intentie	doelstelling die men wilde bereiken met de bescherming	in situ, ex situ, combinatie, onduidelijk	beschermingsbesluit, beschermingsdossier, waarderingsonderzoek
erfdienstbaarheden	gegeven of er al dan niet specifieke erfdienstbaarheden zijn opgenomen in het beschermingsbesluit	ja/nee	beschermingsbesluit
aard erfdienstbaarheden	oplijsting van de specifieke erfdienstbaarheden die opgenomen zijn in het beschermingsbesluit	Tekst (1:1 overgenomen uit beschermingsbesluit)	beschermingsbesluit
evolutie bebouwing	mate waarin de bebouwing en verharding van de beschermde site geëvolueerd is sinds het moment van bescherming	afname, gelijk, lichte toename, sterke toename	kadasterplan bij beschermingsbesluit, actueel kadasterplan, luchtfoto's
archeologische flankering	mate waarin bouwwerken in het beschermde gebied geflankeerd zijn met archeologisch onderzoek, voor zover gekend (indien geen bouwwerken plaatsvonden is archeologische flankering niet van toepassing)	geen, sporadisch, systematisch, niet van toepassing	CAI

4 BIJLAGE 2

Tabel: evolutie rechtsgevolgen en erfdienstbaarheden bij beschermingen	
Wettelijk kader	Rechtsgevolgen/voorschriften
Wet 1931	
Monument (1931-1976)	De eigenaar van een gerangschikt monument of gebouw mag er geen verandering van blijvende aard aan brengen, waardoor het uitzicht wordt gewijzigd, zonder daarvoor de toelating te hebben ontvangen bij koninklijk besluit, getroffen nadat de koninklijke commissie voor monumenten en landschappen alsmede het college van burgemeester en schepenen advies hebben uitgebracht.
Landschap (1931-1996)	(1931-1993) Elk koninklijk besluit tot rangschikking van een landschap bevat als bijlage een plan dat er de grenzen nauwkeurig van zal bepalen. Het somt de beperkingen op, welke gebracht worden aan de rechten der eigenaars en welke door de behartiging van het nationaal belang worden opgelegd. Echter zal het koninklijk besluit de vrijheid van den landbouwer niet kunnen beperken, wat de aanplantingen en de verbouwingen betreft. (1993-1996) De Vlaamse Executieve stelt een voorstel tot rangschikking als landschap vast. Het voorstel bevat inzonderheid : ... een opsomming van de op te leggen erfdienstbaarheden van openbaar nut
Monumentendecreet en -besluit	
Monument (1976-2015)	Het besluit vermeldt de algemene en eventueel specifieke voorschriften inzake instandhouding en onderhoud Het vermeldt de bijzondere beperkingen die met het oog op de vrijwaring van de wezenlijke kenmerken van het beschermde monument, stads- of dorpsgezicht aan het eigendomsrecht worden gesteld. De eigenaars en vruchtgebruikers van een beschermd monument of van een in een beschermd stads- of dorpsgezicht gelegen onroerend goed, zijn ertoe gehouden, door de nodige instandhoudings- en onderhoudswerken, het in goede staat te behouden en het niet te ontsieren, te beschadigen of te vernielen. De voorschriften van dit besluit zijn slechts van toepassing voor zover zij niet afwijken van de specifieke voorschriften bepaald in de beschermingsbesluiten. De volgende werken en werkzaamheden tot instandhouding en onderhoud zijn verboden behoudens schriftelijke vergunning van de Vlaamse regering of haar gemachtigde: ... - het aanbrengen, wijzigen of vervangen van publiciteitspanelen, lichtreclames, uithangborden, opschriften en dergelijke; - het stapelen van alle stoffen of installeren van alle uitrustingen en

	toestellen die vallen onder de wetgeving op de hinderlijke, gevaarlijke en ongezonde inrichtingen; - het zichtbaar aanbrengen van leidingen of apparaturen voor nutsvoorzieningen; - het aanbrengen, wijzigen of vervangen van straatmeubilair, zoals bloembakken, banken, lantaarns, verlichtingspalen, pompen, parkeermeters, hekkens, tuilmuren, afsluitingen, wachthuisjes, telefooncellen en andere beeldbepalende elementen; - het wijzigen of vervangen door een ander materiaal dan het aanwezige van bestrating, trottoirs en stoepen; - het uitvoeren van graafwerken die de stabiliteit van gebouwen en constructies in gevaar kunnen brengen; - het ondernemen van opgravingen met het doel archeologische monumenten te ontdekken en te onderzoeken. <i>- het uitvoeren van om het even welke ingreep op bomen en vegetatiecomplexen evenals op de betrokken wortelzones, zoals onder meer snoeien, ontwateren of grondverdichten;</i> <i>- het uitvoeren van elke ingreep op de geologische of geomorfologische merkwaardigheden die het uitzicht ervan kan veranderen of het voortbestaan van deze elementen in gevaar kan brengen.</i>
Stads- en dorpsgezicht (1976-2015)	Het besluit vermeldt de algemene en eventueel specifieke voorschriften inzake instandhouding en onderhoud Het vermeldt de bijzondere beperkingen die met het oog op de vrijwaring van de wezenlijke kenmerken van het beschermde monument, stads- of dorpsgezicht aan het eigendomsrecht worden gesteld. De eigenaars en vruchtgebruikers van een beschermd monument of van een in een beschermd stads- of dorpsgezicht gelegen onroerend goed, zijn ertoe gehouden, door de nodige instandhoudings- en onderhoudswerken, het in goede staat te behouden en het niet te ontsieren, te beschadigen of te vernielen. De volgende werken en werkzaamheden tot instandhouding en onderhoud zijn verboden behoudens schriftelijke vergunning van de Vlaamse regering of haar gemachtigde: ... - het aanbrengen, wijzigen of vervangen van publiciteitspanelen, lichtreclames, uithangborden, opschriften en dergelijke; - het stapelen van alle stoffen of installeren van alle uitrustingen en toestellen die vallen onder de wetgeving op de hinderlijke, gevaarlijke en ongezonde inrichtingen; - het zichtbaar aanbrengen van leidingen of apparaturen voor nutsvoorzieningen; - het aanbrengen, wijzigen of vervangen van straatmeubilair, zoals bloembakken, banken, lantaarns, verlichtingspalen, pompen, parkeermeters, hekkens, tuilmuren, afsluitingen, wachthuisjes, telefooncellen en andere beeldbepalende elementen; - het wijzigen of vervangen door een ander materiaal dan het aanwezige van bestrating, trottoirs en stoepen; - het uitvoeren van graafwerken die de stabiliteit van gebouwen en constructies in gevaar kunnen brengen; - het ondernemen van opgravingen met het doel archeologische monumenten te ontdekken en te onderzoeken. <i>- alle activiteiten die de verdwijning van bomen en stuiken tot gevolg hebben, met uitzondering van normale, oordeelkundig uitgevoerde onderhoudswerken, zoals het kappen en snoeien van opgaande bomen, hakhout, knotbomen, leibomen en gekandelaarde bomen, en het scheren en snoeien van hagen en andere geschoren vormen;</i>

- alle werken en werkzaamheden die de leefbaarheid van bomen kunnen beïnvloeden, zoals verankeringen, standplaatswijzigingen en grondwerken.

**Landschapsdecreet en -
besluit**

**Landschap
(1996-2015)**

De Vlaamse regering stelt, nadat de Commissie gehoord is, de definitieve bescherming vast van de in het besluit tot voorlopige bescherming vermelde goederen.

Het besluit tot definitieve bescherming vermeldt de redenen die tot de bescherming aanleiding geven.

Het besluit tot bescherming bevat inzonderheid:

...

- alle maatregelen en richtlijnen die door of krachtens dit decreet worden opgelegd met het oog op de instandhouding en het onderhoud van landschappen, met inbegrip van de erfdienstbaarheden van openbaar nut en van de beperkingen op de uitoefening van de eigendoms- en gebruiksrechten;

- de doelstellingen van het toekomstige beheer die de optimale verwezenlijking van de waarden die aanleiding hebben gegeven tot de bescherming omschrijven;

...

Het besluit tot bescherming kan de teeltkeuze van actueel agrarisch geëxploiteerde gronden niet beperken behoudens voor wat betreft:

- historisch permanent grasland;

- overig grasland of akkerland, met het oog op het herstel van historisch permanent grasland, gelegen in:

a) de groengebieden, parkgebieden, buffergebieden, bosgebieden, valleigebieden, brongebieden, agrarische gebieden met ecologisch belang, agrarische gebieden met bijzondere waarde, natuurontwikkelingsgebieden, gebieden voor gemeenschapsvoorzieningen en openbare nutsvoorzieningen met als overdruk overstromingsgebied, wachtbekkens en militaire domeinen, ontginningsgebieden die een van de in dit artikel genoemde bestemmingen als nabestemming hebben, op de plannen van aanleg met toepassing van het decreet betreffende de ruimtelijke ordening, gecoördineerd op 22 oktober 1996 of de ruimtelijke uitvoeringsplannen met toepassing van het decreet van 18 mei 1999 houdende de organisatie van de ruimtelijke ordening;

b) de beschermde duingebieden aangewezen met toepassing van het decreet van 14 juli 1993 houdende maatregelen tot bescherming van de kustduinen.

In het kan evenwel op basis van vrijwilligheid overeengekomen worden het aantal teelten te beperken.

De eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en vruchtgebruikers van een voorlopig of definitief beschermd landschap zijn verplicht door de nodige instandhoudings- en onderhoudswerken, het in goede staat te houden, het niet te ontsieren, te beschadigen of te vernielen.

Niemand, met inbegrip van gebruikers en personen die dieren onder hun hoede hebben, mag het voorlopig of definitief beschermd landschap ontsieren, beschadigen of vernielen.

De voorschriften van dit besluit zijn slechts van toepassing voor zover zij niet strijdig zijn met de specifieke voorschriften bepaald in de beschermingsbesluiten.

Overeenkomstig ... zijn de eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en vruchtgebruikers gehouden tot:

- het onderhoud en instandhouden van constructies en structuren in het landschap, zoals bruggen, duikers, stuwen, kenmerkende structuren van het afwateringsnet, taluds, oude wegen, hekken, veldkapellen, hoevegebouwen, stallingen en andere constructies waarvan het belang voor het landschap is aangetoond;
- het onderhouden en instandhouden van tuin- en parkstructuren zoals waterlopen en grachten, vijvers en waterbekkens, wegen en paden, laanbeplantingen en bomenrijen, bomengroepen en solitaire bomen, heestergroepen en solitaire struiken, perken en borders, hagen en afsluitingen, paviljoenen en ijskelders, muren en trappen, bruggen, schuttingen, loofgangen en pergola's, prielen en hekken, tuin- en parkornamentiek en tuin- en parkmeubilair;
- het onderhouden en instandhouden van lijn- en puntvormige landschapselementen zoals poelen, houtkanten, houtwallen, bomen, bomenrijen en hagen;
- het instandhouden van houtige begroeiing en het onderhouden van die types houtige begroeiing waarvoor onderhoud noodzakelijk is, zoals parkbossen, hakhout- en middelhoutbestanden, struwelen;
- het onderhouden en instandhouden van grasland, schraalland en heide, door maaien, begrazen of plaggen, onverminderd de toepassing van artikel 6, § 3, en artikel 10, § 2, van het decreet;
- het onderhouden en instandhouden van aarden wallen, dijken, waterpartijen, grachten en greppels voor zover deze bepalend zijn voor de waarden van het landschap.

Overeenkomstig ... zijn verboden:

- het achterlaten, opslaan of verwerken van eender welke afvalstof, van afgedankte voorwerpen, van ruwe of verwerkte materialen, met uitzondering van tijdelijke stockage op akkerland van stalmest, van compost en van afvalresidu's verkregen bij de verwerking van suikerbieten;
- het aanbrengen en het voeren van gelijk welke reclame;
- het lozen van vloeistoffen of gassen die nadelig kunnen zijn voor de aanwezige flora, fauna en bodem met uitzondering van de bemesting van cultuurgronden zoals bepaald in het mestdecreet;
- [het uitoefenen van activiteiten die door de beduidende verstoring van de rust en de stilte in het gebied de waarden van het beschermde landschap aantasten, onder meer het houden van testen, oefenritten en wedstrijden met mechanische voertuigen, het gebruik van vaartuigen met of zonder hulpmotor, het kleiduifschieten, het gebruik van modelvliegtuigen met afstandsbediening, het beoefenen van georganiseerde ruitersport, het houden van manifestaties of sportactiviteiten.

Onverminderd ... is verboden:

- het plaatsen en vervangen van ondergrondse en bovengrondse leidingen, met uitzondering van deze dienende voor de ter plaatse gevestigde vergunde woningen en bedrijven waarvoor evenwel bijkomende voorwaarden kunnen opgelegd worden.

Onverminderd ... is verboden betreffende gebouwen of constructies en wegen:

- het oprichten van een gebouw of eender welke constructie uit om het even elk materiaal, in de grond ingebouwd, aan de grond bevestigd, op de grond steunend, of aan om het even welke drager vastgemaakt;
- het verbouwen of heropbouwen van bestaande gebouwen of constructies, derwijze dat het uitwendig aspect ervan wordt gewijzigd;
- het plaatsen van eender welke verplaatsbare constructie of delen ervan die al dan niet voor bewoning kunnen worden gebruikt;
- het wijzigen van bestaande afsluitingen of het aanbrengen van nieuwe, met

uitzondering van gladde schrikdraad en prikkeldraad ten behoeve van veekering. Het normaal onderhoud van de bestaande afsluitingen is toegelaten;

- het aanleggen, verbreden, opbreken of afsluiten van wegen en paden of het wijzigen van hun tracé;
- het verharderen van wegen en paden.

Het onderhoud en het herstel van de bestaande wegverhardingen en verharde wegranden zijn toegelaten met gebruik van dezelfde materialen, inzonderheid voor normaal landbouwgebruik.

Onder voorbehoud van ... zijn de volgende activiteiten betreffende reliëf, waterhuishouding en hydrografie verboden:

- om het even welk werk dat de aard en de structuur van de grond, het uitzicht en het reliëf van het terrein, het hydrografisch net of het grondwaterpeil kan wijzigen;
- elke activiteit of elke handeling die een wijziging van de waterhuishouding of van het waterpeil tot gevolg kan hebben;
- het achterlaten van slib. Een normaal onderhoud van de openbare waterlopen blijft toegelaten voorzover het slib oordeelkundig wordt opengespreid en voldoet aan de geldende normen.

Onverminderd ... is verboden betreffende fauna, flora en vegetatie:

- het scheuren van grasland of het omzetten van grasland in akkerland van:

a) historisch permanent grasland;

b) overig grasland gelegen in:

1) de groengebieden, parkgebieden, buffergebieden, bosgebieden, valleigebieden, brongebieden, agrarische gebieden met ecologisch belang, agrarische gebieden met bijzondere waarde, natuurontwikkelingsgebieden, gebieden voor gemeenschapsvoorzieningen en openbare nutsvoorzieningen met als overdruk overstromingsgebied, wachtbekkens en militaire domeinen, ontginningsgebieden die een van de in dit artikel genoemde bestemmingen als nabestemming hebben, op de plannen van aanleg of de ruimtelijke uitvoeringsplannen, vermeld in de Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening;

2) de beschermde duingebieden, aangewezen met toepassing van het decreet van 14 juli 1993 houdende maatregelen tot bescherming van de kustduinen;

- het omzetten van akker- of grasland naar bos behalve in bosgebieden of gronden die in het kader van een ruimtelijk bestemmingsplan bestemd zijn voor bebossing en/of bosuitbreiding;
- het omzetten van heide en schraalland naar akkerland, grasland of bos;
- 4° het omzetten van moerassen en rietlanden naar om het even welk ander bodemgebruik;
- het vernietigen of verzamelen van kruidachtige gewassen of hun onderdelen, met uitzondering van de cultuurgewassen.

Het verzamelen ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek blijft toegelaten in zoverre dat dit niet het voortbestaan van de populaties in gevaar kan brengen.

Deze bepaling is niet van toepassing op het maaien of reiten en het afvoeren van het maaisel, het plaggen en afvoeren van de plaggen;

Onder voorbehoud van ... is verboden in de zones of percelen die aangeduid zijn op het plan van het besluit tot voorlopige of definitieve bescherming als landschap:

- het aanplanten of uitzaaien van bomen en heesters in de akkers en graslanden;

Onverminderd ... is verboden betreffende de bossen en bosexploitatie:

- het vellen, ontwortelen of beschadigen van bomen en heesters, met

uitzondering van dode en windvallige bomen of niet meer productieve
 fruitbomen;
 Onderhoudswerkzaamheden zoals dunningen en normaal onderhoud van
 hakhoutbestanden zijn toegelaten, mits ze oordeelkundig worden
 uitgevoerd;
 Er mogen bij bosexploitatie geen tractoren en andere tuigen gebruikt
 worden die omwille van hun gewicht, hun afmetingen of hun werkwijze
 overmatige schade aan het bosbestand veroorzaken.
 Sporen van meer dan 20 cm diepte moeten systematisch hersteld worden.
 Grachten die tijdens de exploitatie beschadigd of onderbroken worden,
 moeten worden hersteld.
 Het is verboden uit te slepen doorheen bronbeken.

Onverminderd ... is verboden betreffende specifieke landschapselementen en hoogstamboomgaarden:

- het vellen, ontwortelen of beschadigen van bomen en heesters;
- Onderhoudswerkzaamheden zoals snoeien of knotten zijn toegelaten mits ze oordeelkundig worden uitgevoerd;
- het uitvoeren van om het even welke ingreep op de betrokken wortelzones van bomen en heesters zoals onder meer het verrichten van grondwerken of het uitvoeren van werkzaamheden die bodemverdichting voor gevolg hebben;
- het verwijderen of beschadigen van holle wegen, taluds, steilranden, graften, houtkanten, houtwallen, hagen, dreven, bomenrijen, solitaire bomen, dijken, aarden wallen en poelen;
- het inbuizen of ontwateren van bron- en kwelzones, grachten en greppels;
- het beschoeien van oevers. Onderhoud van bestaande beschoeiingen is toegelaten.

Onverminderd ... is verboden betreffende tuinen en parken:

- het wijzigen van het uitzicht, de aard, de stijl en het gebruik, onder meer door het wijzigen, verwijderen of toevoegen van waterlopen en grachten, vijvers en waterbekkens, wegen en paden, laanbeplantingen en bomenrijen, bomengroepen en solitaire bomen, heestergroepen en solitaire struiken, perken en borders, hagen en afsluitingen, paviljoenen en ijskelders, muren en trappen, bruggen, schuttingen, loofgangen en pergola's, priëlen en hekken, tuin- en parkornamentiek en tuin- en parkmeubilair;
 - het wijzigen van het microreliëf;
 - het aanleggen van sport- en spelinfrastructuur of parkeerplaatsen;
 - het wijzigen van de waterhuishouding, onder meer door het permanent droogleggen van waterpartijen, het graven van afwateringskanalen, het uitvoeren van drainagewerken en wateraftappingen;
 - het inkorten of het wegnemen van gesteltakken of hoofdwortels.
- Onderhoudswerken zoals snoeien of knotten zijn toegelaten, mits het oordeelkundig gebeurt. Het normale onderhoud van hakhoutbestanden is toegelaten;
- het uitvoeren van om het even welke ingreep op de wortelzones van bomen en heesters met inbegrip van het verrichten van grondwerken of het uitvoeren van werkzaamheden die bodemverdichting tot gevolg hebben;
 - het verrichten van grondwerken zoals het boren van putten en het graven onder de kroon van bomen en heesters.

Archeologiedecreet en -besluit	
Archeologische zone (1993-2015)	De eigenaar en de gebruiker zijn ertoe gehouden de archeologische monumenten die zich op hun gronden bevinden te bewaren en te beschermen en ze voor beschadiging en vernieling te behoeden.

De regering maakt de lijsten op van beschermde archeologische monumenten en zones. De lijsten omvatten:

...

- de algemene en bijzondere beschermingsvoorschriften.

De regering bepaalt de algemene beschermingsvoorschriften voor beschermde archeologische monumenten en zones.

Het is verboden zonder of in afwijking van een schriftelijke vergunning van de regering of haar gemachtigde:

- beschermde archeologische monumenten en zones te verwijderen of hun toestand te wijzigen;
- graafwerken of terreinwijzigingen, inclusief wijzigingen van de grondwatertafel, uit te voeren in beschermde archeologische monumenten en zones;
- archeologische opgravingen, prospecties met ingrepen in de bodem en graafwerken uit te voeren met de bedoeling onroerende archeologische monumenten op te sporen en vrij te leggen en roerende archeologische monumenten te verzamelen of uit hun originele context te verwijderen.

De algemene en bijzondere beschermingsvoorschriften mogen de bestaande exploitatie van de bossen en de bedrijfsvoering van een landbouwbedrijf niet belemmeren zolang deze activiteiten de aanwezige archeologische monumenten niet beschadigen.

Het scheuren van terreinen, het eerste diepploegen van akkerland en de ontstronking van bosterreinen worden evenwel beschouwd als terreinwijzigingen.

De bijzondere beschermingsvoorschriften bepaald in de beschermingsbesluiten hebben voorrang op de algemene beschermingsvoorschriften in zoverre zij daarvan gedeeltelijk afwijken.

Overeenkomstig ...is het verboden zonder of in afwijking van een schriftelijke vergunning:

- beschermde archeologische goederen te verwijderen of hun toestand te wijzigen;
- graafwerken of terreinwijzigingen, inclusief wijzigingen van de grondwatertafel, uit te voeren in beschermde archeologische goederen, onverminderd de bepalingen van artikel 26 van het decreet;
- archeologische opgravingen, prospecties met ingrepen in de bodem en graafwerken uit te voeren met de bedoeling onroerende archeologische monumenten op te sporen en vrij te leggen en roerende archeologische monumenten te verzamelen of uit hun originele context te verwijderen.

Onverminderd ... zijn de eigenaar en de gebruiker van een archeologisch monument of zone verplicht zorg te dragen voor de instandhouding en het onderhoud, onder meer door:

- er over te waken dat op de betrokken terreinen geen opgravingen en prospecties met ingreep in de bodem uitgevoerd worden zonder de daarvoor ... vereiste vergunning;
- erover te waken dat op de betrokken terreinen geen archeologische monumenten opgespoord en verzameld worden met gebruik van detectoren, zonder de daarvoor ... vereiste vergunning;
- tijdig het agentschap te verwittigen wanneer werken met ingreep in de bodem op de betrokken terreinen gepland zijn, binnen een termijn die een voorafgaand archeologisch onderzoek moet mogelijk maken.

Onverminderd ... zijn de eigenaar en de vinder van een archeologisch monument of zone verplicht zorg te dragen voor de instandhouding en het onderhoud, ondermeer door:

- maatregelen te nemen om de bij een vergunde opgraving of prospectie met

ingreep in de bodem en de bij toevalsvondsten ontdekte archeologische monumenten die zijn eigendom blijven, tegen ongunstige weersomstandigheden, beschadiging, vandalisme, diefstal en brand te beveiligen;
- aan het agentschap elke overdracht van deze goederen te melden.

Onverminderd ... moet voor de volgende werken, werkzaamheden en activiteiten aan beschermde archeologische goederen voorafgaandelijk een schriftelijk te verlenen vergunning van de Vlaamse regering of haar gemachtigde worden verleend:

- elke ingreep die een terreinwijziging of een duurzame wijziging van de vegetatie tot gevolg kan hebben, inzonderheid het ontginnen van heidegebieden, schraallanden, turfgronden, vennen, rietlanden en moerassen en het scheuren van terreinen;
- het eerste diepploegen van akkerland;
- de ontstronking van bosterreinen en alle andere activiteiten die de verdwijning van bomen en struiken tot gevolg hebben, met uitzondering van normale, oordeelkundig uitgevoerde onderhoudswerken, zoals het kappen en snoeien van opgaande bomen, hakhout, knotwilgen, leibomen en gekandelaarde bomen, en het scheren en snoeien van hagen en andere geschoren vormen;
- het oprichten van een gebouw of constructie of het plaatsen van een inrichting, zelfs uit niet-duurzame materialen, die in de grond is ingebouwd, aan de grond is bevestigd of op de grond steun vindt ten behoeve van de stabiliteit en bestemd is om ter plaatse te blijven staan, ook al kan zij uit elkaar genomen worden;
- het verbouwen of heropbouwen van bestaande gebouwen of constructies, derwijze dat het volume ervan toeneemt of dat er graafwerken mee gepaard gaan;
- het achterlaten van afgedankte voertuigen of schroot, evenals het aanleggen van een opslagplaats voor dergelijke producten;
- het aanleggen van een vuilnisbelt of het achterlaten van afvalproducten;
- het plaatsen van ondergrondse en bovengrondse leidingen, inzonderheid voor het transport van elektriciteit, water, gas, olie en rioolwater, voor draineringswerken en wateraftappingen en van telefoonleidingen;
- elke activiteit die een belangrijke wijziging van de waterhuishouding voor gevolg kan hebben, inzonderheid het graven van afwateringskanalen, het uitvoeren van draineringswerken en wateraftappingen;
- om het even welk werk dat de aard van de grond, het uitzicht van het terrein of het hydrografisch net zou kunnen wijzigen, inzonderheid het verrichten van boringen of grondwerken, de ontginning van materialen, het aanvoeren van grond, het aanleggen van opspuitterreinen en het achterlaten van slib;
- het wijzigen van de percellering;
- het aanleggen van wegen en paden;
- het verharden van bestaande wegen en paden met natuurlijke of kunstmatige materialen of met homogene materialen zoals koolwaterstofbeton, beton of klinkers. Het onderhoud en herstel van de bestaande verhardingen is toegelaten;
- elke lozing van schadelijke vloeistoffen, inclusief het dumpen van drijfmest;
- het aanplanten van bomen en heesters;
- het houden van testen, oefenritten en wedstrijden met mechanische voertuigen, het bedrijven van competitieve ruiters- of fietssport.

Onroerenderfgoeddecreet

**Alle erfgoedvormen
(2015-heden)**

De beschermingsvoorschriften kunnen geen beperkingen opleggen die werken of handelingen absoluut verbieden of onmogelijk maken die overeenstemmen met de plannen van aanleg of de ruimtelijke uitvoeringsplannen van kracht in de ruimtelijke ordening, noch de realisatie van die plannen en hun bestemmingsvoorschriften verhinderen.

De Vlaamse Regering stelt het besluit tot definitieve bescherming vast. Het besluit tot definitieve bescherming bevat minstens de volgende gegevens:

...

- de erfgoedwaarden;
- de erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken;
- de beheersdoelstellingen die de optimale verwezenlijking omschrijven van de waarden die aanleiding gegeven hebben tot de bescherming;
- bijzondere voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud;
- in voorkomend geval bijzondere voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud in de overgangszone.

De zakelijkrechthouders en gebruikers van een beschermd goed behouden het in goede staat door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken.

De Vlaamse Regering stelt de algemene voorschriften voor instandhouding en onderhoud vast. Deze zijn slechts van toepassing voor zover zij niet afwijken van de bijzondere voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud opgenomen in het beschermingsbesluit.

Het is verboden beschermde goederen te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of andere handelingen te stellen die de erfgoedwaarde ervan aantasten.

De zakelijkrechthouder en de gebruiker van een beschermd goed zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

- het goed als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig te controleren;
- regulier onderhoud uit te oefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood.

De volgende handelingen aan of in beschermde monumenten, beschermde cultuurhistorische landschappen en beschermde archeologische sites kunnen niet worden aangevat zonder toelating van het agentschap of ... van de erkende onroerenderfgoedgemeente:

- de aanmerkelijke reliëfwijziging van de bodem;
- elke handeling die een aanzienlijke wijziging van de landschapskenmerken tot gevolg heeft, met uitzondering van cultuurgewassen, onder meer voor de landbouw, en tuinbeplanting.

Monument (2015-heden)

De volgende handelingen aan of in beschermde monumenten kunnen niet worden aangevat zonder toelating van het agentschap of ... van de erkende onroerenderfgoedgemeente:

- het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;
- het uitvoeren van de volgende omgevingswerken:
 - a) het plaatsen of wijzigen van bovengrondse nutsvoorzieningen en leidingen;
 - b) het plaatsen of wijzigen van afsluitingen, met uitzondering van gladde schrikdraad en prikkeldraad ten behoeve van veekering;
 - c) het aanleggen, structureel en fundamenteel wijzigen of verwijderen van

	wegen en paden; d) het vellen of beschadigen van bomen en struiken die opgenomen zijn in het beschermingsbesluit of in een goedgekeurd beheersplan, en elke handeling die een wijziging van de groeiplaats en groeivorm van de bomen en de struiken die opgenomen zijn in het beschermingsbesluit of in een goedgekeurd beheersplan tot gevolg kan hebben; e) het aanleggen of wijzigen van verharding met een minimale gezamenlijke grondoppervlakte van 30 m² of het uitbreiden van bestaande verhardingen met minimaal 30 m², met uitzondering van verhardingen geplaatst binnen een straal van 30 meter rond een vergund of een vergund geacht gebouw; f) het plaatsen of wijzigen van straatmeubilair, met uitzondering van niet-aard- en niet-nagelvaste elementen en verkeersborden vermeld in artikel 65 van het Koninklijk Besluit van 1 december 1975 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer en van het gebruik van de openbare weg; g) het aanleggen van sport- en spelinfrastructuur of parkeerplaatsen;
Stads- en dorpsgezicht (2015-heden)	Voor de volgende handelingen aan of in beschermde stads- en dorpsgezichten geldt de meldingsprocedure: - het verwijderen, vervangen, wijzigen of verstevigen van constructieve elementen; - het uitvoeren van de volgende omgevingswerken: a) het plaatsen of wijzigen van bovengrondse nutsvoorzieningen en leidingen; b) het plaatsen of wijzigen van afsluitingen, met uitzondering van gladde schrikdraad en prikkeldraad ten behoeve van veekering; c) het aanleggen, wijzigen of verwijderen van wegen en paden; d) het vellen of beschadigen van bomen en struiken die opgenomen zijn in het beschermingsbesluit of in een goedgekeurd beheersplan, en elke handeling die een wijziging van de groeiplaats en groeivorm van de bomen en de struiken die opgenomen zijn in het beschermingsbesluit of in een goedgekeurd beheersplan tot gevolg kan hebben; e) het aanleggen of wijzigen van verharding met een minimale gezamenlijke grondoppervlakte van 30 m² of het uitbreiden van bestaande verhardingen met minimaal 30 m², met uitzondering van verhardingen geplaatst binnen een straal van 30 meter rond een vergund of een vergund geacht gebouw; f) het plaatsen of wijzigen van straatmeubilair, met uitzondering van niet-aard- en niet-nagelvaste elementen en verkeersborden vermeld in artikel 65 van het Koninklijk Besluit van 1 december 1975 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer en van het gebruik van de openbare weg; g) het aanleggen van sport- en spelinfrastructuur of parkeerplaatsen; h) het fundamenteel en structureel wijzigen van de aanleg van historische tuinen en parken en begraafplaatsen; - de aanmerkelijke reliëfwijziging van de bodem; - elke handeling die een aanzienlijke wijziging van de landschapkenmerken tot gevolg heeft, met uitzondering van cultuurgewassen, onder meer voor de landbouw, en tuinbeplanting.
Cultuurhistorisch landschap (2015-heden)	De volgende handelingen aan of in beschermde cultuurhistorische landschappen kunnen niet worden aangevat zonder toelating van het agentschap of ... van de erkende onroerenderfgoedgemeente: - het plaatsen van constructies met een minimale grondoppervlakte van 6 m² en een minimale hoogte van 4 meter, met uitzondering van niet-permanente en verplaatsbare constructies binnen een straal van 30 meter rond een vergund of vergund geacht gebouw; - het slopen, verbouwen of heropbouwen van constructies die als erfgoedelement zijn opgenomen of als karakteristiek gebouw zijn aangegeven in beschermingsbesluit; - het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften,

publiciteitsinrichtingen of uithangborden, met uitzondering van verkiezingspubliciteit en met uitzondering van publiciteitsinrichtingen, waarbij wordt bekendgemaakt dat het goed te koop of te huur is, op voorwaarde dat de totale maximale oppervlakte niet meer bedraagt dan 4 m²;

- het plaatsen of wijzigen van bovengrondse nutsvoorzieningen en leidingen;
- het plaatsen of wijzigen van afsluitingen, met uitzondering van gladde schrikdraad en prikkeldraad ten behoeve van veekering;
- het aanleggen, structureel en fundamenteel wijzigen of verwijderen van wegen en paden;
- het vellen of beschadigen van bomen en struiken of kleine landschapselementen die opgenomen zijn in het beschermingsbesluit of in een goedgekeurd beheersplan, en elke handeling die een wijziging van de groeiplaats en groeivorm van de bomen en de struiken die opgenomen zijn in het beschermingsbesluit of in een goedgekeurd beheersplan tot gevolg kan hebben;
- het aanleggen of wijzigen van verharding met een minimale gezamenlijke grondoppervlakte van 30 m² of het uitbreiden van bestaande verhardingen met minimaal 30 m²;
- het plaatsen of wijzigen van straatmeubilair, met uitzondering van niet-aard- en niet-nagelvaste elementen en verkeersborden vermeld in artikel 65 van het Koninklijk Besluit van 1 december 1975 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer en van het gebruik van de openbare weg;
- het aanleggen van sport- en spelinfrastructuur of parkeerplaatsen;
- het organiseren van grote evenementen, die het normaal gebruik van het beschermd cultuurhistorisch landschap overstijgen;
- het scheuren van grasland of het omzetten van grasland in akkerland van:
 - 1) historisch permanent grasland: een halfnatuurlijke vegetatie die bestaat uit grasland dat gekenmerkt wordt door het langdurig grondgebruik als graasweide, hooiland of wisselweide met cultuurhistorische waarde of met een soortenrijke vegetatie van kruiden en grassoorten waarbij het milieu meestal wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van sloten, greppels, poelen, uitgesproken microreliëf, bronnen of kwelzones;
 - 2) overig grasland in de groengebieden, parkgebieden, buffergebieden, bosgebieden, valleigebieden, brongebieden, agrarische gebieden met ecologisch belang, agrarische gebieden met bijzondere waarde, natuurontwikkelingsgebieden, gebieden voor gemeenschapsvoorzieningen en openbare nutsvoorzieningen met als overdruk overstromingsgebied, wachtbekkens en militaire domeinen, ontginningsgebieden die een van de bestemmingen, vermeld in dit artikel, als nabestemming hebben, op de plannen van aanleg en de ruimtelijke uitvoeringsplannen met toepassing van de VCRO;
 - 3) overig grasland in de beschermde duingebieden, aangewezen met toepassing van het decreet van 14 juli 1993 houdende maatregelen tot bescherming van de kustduinen;
- het plaatsen of wijzigen van oeversbeschoeiing.

**Archeologische site
(2015-heden)**

De volgende handelingen aan of in beschermde archeologische sites kunnen niet worden aangevat zonder de toelating van het agentschap of ... van de erkende onroerenderfgoedgemeente:

- graafwerken in functie van het bouwen, verbouwen of heropbouwen van constructies;
- het plaatsen van ondergrondse leidingen;
- het aanleggen of wijzigen van wegen en paden;
- het aanplanten, vellen, rooien en ontstronken van bomen;
- het plaggen en het afvoeren van de plaggen;
- het scheuren van grasland;
- het eerste diepploegen van akkerland.

////////////////////////////////////